Lluis Ferrer i Clariana

VALLDEIX

EDICIONS: **Museu i Arxiu Històric Arxiprestal**
Obra de Sant Francesc - III

MATARÓ 1966

Lluís Ferrer i Clariana

VALLDEIX

EDICIONS: Museu i Arxiu Històric Arxiprestal
Obra de Sant Francesc - III

MATARÓ 1966

A la bona memòria de mossèn Josep Mas i Domèneh, fill de Sant Pere de Premià.

Il·lustre investigador i arxiver per més de trenta anys de la Seu de Barcelona.

Dipòsit Legal: B. 37.412 - 1966

GRÀFIQUES MARINA, S. A. — Passeig de Carles I, 149. — BARCELONA - 13

SANT SADURNÍ, PRIMER BISBE DE TOLOSA DEL LLENGUADOC, FOU MÀRTIR EN LA PERSECUCIÓ DE DECI. LA DEVOCIÓ AL SANT FOU INTRODUIDA A CATALUNYA EN EL BELL COMENÇAMENT DEL SEGLE IX I ASSOLÍ GRAN RELLEU, CONEGUT PER SAN CERNÍ.

EL VEINAT DE VALLDEIX EL TINGUÉ PER TITULAR DE LA SEVA CAPELLA DINS EL DOMINI AL·LODIAL DE SENIOFRED FLAVI I POSTERIORMENT PER DONACIÓ DE SICARDA DE VALLDEIX, VÍDUA DE SENIOFRED, EXERCÍ EL DOMINI AL·LODIAL EL MONESTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÈS.

ELS VEINS RECONSTRUIREN LA CAPELLA EN ELS SEGLES XVI I XIX, PASSANT A LA PROPIETAT DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA DE MATARÓ.

El maresme és una comarca especialment densa pel que fa a la seva historiografia. Abundosa en restes arqueològiques de gran antiguitat, ha tingut la sort de tenir els recercadors adequats que ens han fet conèixer els primers fulls de la prehistòria comarcal. Més ençà, la població romana hi creava en les terres més fèrtils, una seguida de villae *antecessores dels masos actuals. L'Edat Mitjana també hi és representada per una profussió de capelles, creadores moltes vegades de veïnats, per uns castells alterosos i torres d'aguait escampades per tots els indrets.*

La persistència d'una vida comarcal ha produït mutacions en els poblats i en la seva nomenclatura, i l'esforç per a refer-ne el procés ha estat la tasca de molts historiadors de la Renaixença ençà.

Lluis Ferrer i Clariana n'és un. Les seves publicacions referides a la història de les capelles i a l'evolució de llurs advocacions ens havien acostumat a la seva manera de treballar minuciosa i pulcra. Es per això que no ens ha sorprès de retrobar aquesta mateixa condició en aquest nou llibret que ens presenta ara, dedicat al veïnat de Valldeix, de la rodalia de Mataró.

Insisteix l'autor sobre la necessitat de retornar al topònim Valldeix, escaient i veritable, contra la moderna corrupció sense defensa possible de la forma oficial i moderna de Batlleix. Ressegueix el curs de l'antiga riera i fa l'historial de la capella més antiga dedicada a Sant Sadurní, record de la influència llenguadociana en el repoblament de la Catalunya Vella, capella que després pren el nom de Santa Cecília i més tard el de

Santa Rita, que encara conserva. Estudia després la capella de l'Esperança, del segle XVI, al voltant de la qual existí un convent de PP. Caputxins, i la de Sant Simó, que fou capella votiva dels sants advocats contra el flagell de la pesta, sants Cristòfor, Roc i Sebastià, amb un retaule barroc atribuït a l'escultor mataroní Antoni Riera.

A l'entorn de la història de les capelles, apareixen alguns problemes històrics que l'autor posa de manifest: la confusió que trobem sovint entre Alarona (nom antic de Mataró) i Arrahona o Arragona (nom antic de Sabadell) i la coexistència dels noms d'Alarona i Civitas fracta (nom que recorda els de Vicfret i Prenafeta); l'aparició documental dels veïnats de Mata i Llevaneres; les talles trecentistes dels Apòstols, refugiades a la capella de Sant Simó, i el misteri de l'èxode de l'exvot en forma de vaixell, redescobert en un museu estranger i molt llunyà.

Ferrer i Clariana no s'atura a la història primitiva ni a la medieval, sinó que va rastrejant els fets posteriors amb fidelitat de cronista, fent reviure els documents provatoris en sèrie ininterrompuda fins a nosaltres.

Les monografies locals, per petites que siguin, són sempre útils a la historiografia general. Ho són més si tenen la sòbria minuciositat de la que Lluís Ferrer i Clariana ha dedicat a Valldeix i que el Museu-Arxiu Axiprestal de Mataró ha publicat pulcrament.

A. Duran i Sanpere

VALLDEIX

Aquest antic veïnat de Mataró, és poc conegut en el seu aspecte històric i molt menys pel que afecta a la seva tradicional toponímia; ens referim concretament a la seva denominació. Com anirem veient una desgraciada corrupció del bell mot VALLDEIX començada a operar pels voltants de la mitja centúria passada ens el desfigurà venint a parar amb l'actual Batlleix fora de tot sentit històric i etimològic.

Dividim el treball en quatre aspectes principals: Toponímia, Arqueologia, Descripció del lloc i Història.

Completem l'obra amb la corresponent aportació gràfica que sempre la farà més agradable i comprensible.

Encara que no es poden aportar sensacionals descobriments que no han tingut efecte, creiem que el tema val la pena de ser estudiat i conegut. La seva incorporació a la historiografia local sempre serà un pas més pel coneixement complet del nostre passat.

L'AUTOR

I. — TOPONÍMIA

Quan l'any 1952 fundàrem en el si de «Obra de Sant Francesc» el «Cercle d'estudis històrics Pare Rius» a la memòria de l'il·lustre escolapi, mataroní, pioner de la nostra història local, hi presentàrem un petit treball, on donàrem a conèixer l'origen històric de la capella del veïnat de Valldeix coneguda per Santa Rita i que no era altra que l'antiquíssima de *Sant Sadurní,* esmentada en documents del segle XI. A la vegada encetava un diàleg amb referència a la toponímia del veïnat considerant la grafia original «Valldeix» i repel·lint el mot desfigurat de Batlleix.

Documents antics de l'arxiu parroquial de Santa Maria, registrats en censals i inventaris notarials a partir del segle XVI, escriuen Valleix o Valldeix.

Cal arribar a l'any 1848 durant el qual en tramitar-se una petició de nova benedicció de la capella del veïnat s'escrigué *Vallllleix* a la coberta i *Batlleix* en el curs del document.

L'any 1872, és repetí el cas en un altre expedient a la cúria episcopal per a aixecar l'actual capella. Des de llavors la premsa local acceptà el fet consumat i ha restat condemnat a la desfiguració el topònim Valldeix del llatí Valle al que s'afegeix el sufix *eix.*

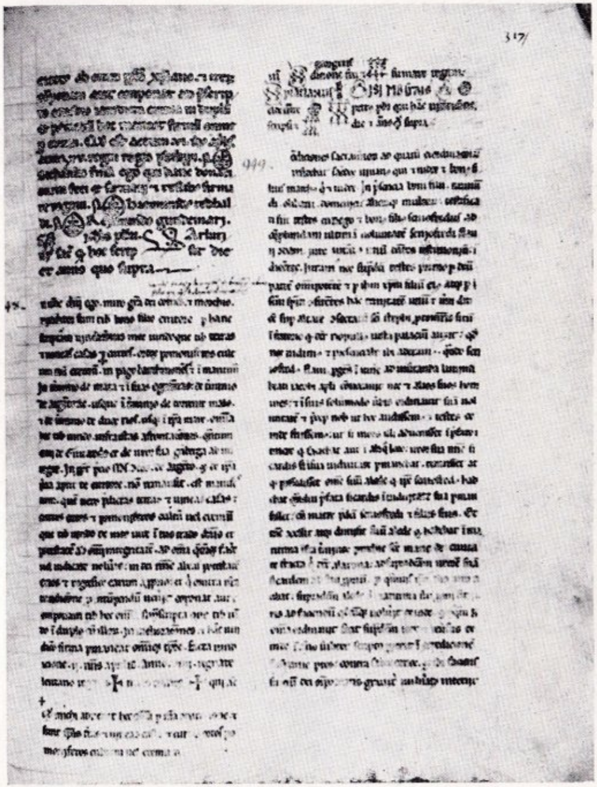

A. C. A. — Testament de Seniofred Flavi (1024)

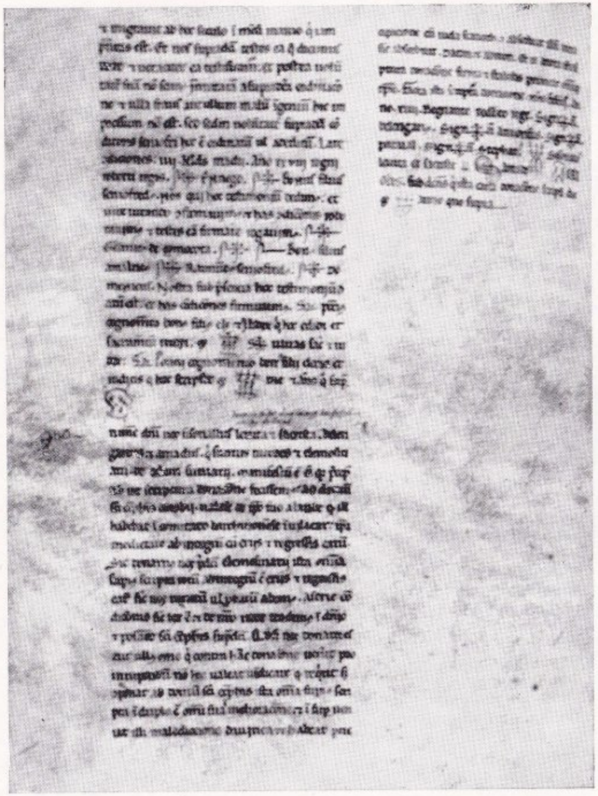

A. C. A. — Continuació testament de Seniofred (1024)

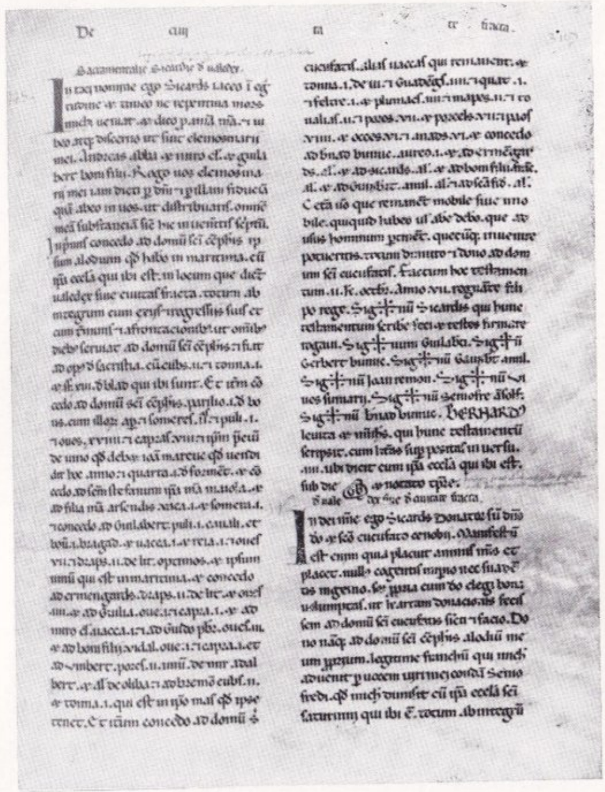

A. C. A. — Testament sagramental de Sicarda (1066)
A. C. A. — Primera donació de Sicarda (1066)

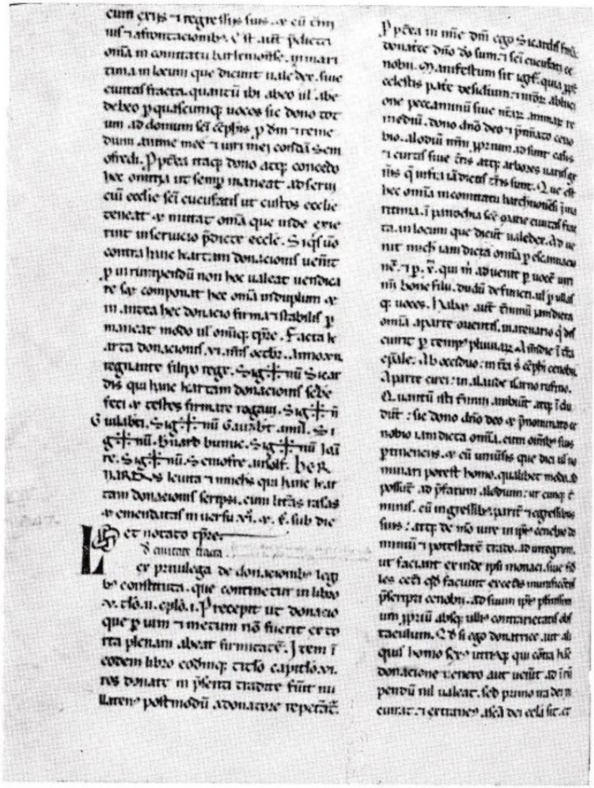

A. C. A. — Continuació de la primera donació de Sicarda (1066)
Donació de Sicarda, vídua de Bonfill (1075)

La cita més antiga és del segle x. Es la venda d'uns terrenys feta per Argovard a Eldreguda, dona, els quals situa... «in comitatum barquinonense, in maresma, in terminibus de Alarona, in villa Valades...» L'escriptura és datada a II kalendas abril de l'any XII del regnat de Ludovic (30 de març de l'any 949). Veiem en primer lloc com els noms de referència són de tradició visigòtica i com s'esmenta el terme d'Alarona que fa presuposar l'existència de l'antiga ciutat romano-visigòtica *Ilurone* la qual probablement subsistí fins l'any 985 en què tingué lloc la terrible ràtzia d'Al-Mansur. Aquest document és del fons del Monestir de Sant Llorenç del Munt i fou mal classificat per Arrahona (Sabadell) en lloc d'Alarona. El P. Fidel Fita, eminent historiador, fill d'Arenys de Mar el descobrí a l'Arxiu de la corona d'Aragó. El nostre particular amic en Josep M.ª Pons i Guri, també historiador i com l'anterior fill d'Arenys de Mar, ens facilità la sigla de l'obra on fou publicat el treball que li agraïm [1].

Qui aportà molta llum sobre el tema, fou En Francesc Carreras i Candi, geògraf i historiador el qual ho posà a la consideració dels mataronins en un documentat article titulat «VALLDEIX», que publicà en el setmanari local «El Cronista» el dia 1 d'octubre del 1891 adduint el testimoni d'escriptures del segle XI ençà. Remarcava com la paraula catala *Vall* seguida del sufix *eix* era la denominació més escaient. Seguia notant com «Vatlleix» i «Batlleix» fou utilizada pels escriptors contemporanis [2].

El mateix autor en un nou treball aportava altra volta el testimoni ampliat de l'escripturística històrica sobre el veïnat i esmentava les fonts arxivístiques dels documents esmentats:

Any 989 ...«arinio de Valledex». — Ramon Berenguer I (A. C. A.).
Segle XI «...locum qui dicunt Valedex». — Arxiu de Can Palau, Mataró, doc. 4.

Les dues anteriors foren citades en el treball periodístic de 1891.

Any 1043 «...Valleadexio». — Arxiu de Can Cabanyes, Argentona.
Any 1369 «...Guillermus Ferrari de Vaylex...». — Arxiu de Can Palau, Mataró, doc. n.º 102.
Any 1454 «...Petrus Seri de Valleix...». — Arxiu de Can Cabanyes, Argentona (Víctor Balaguer, *Història de Catalunya* [I] Apèndix n.º 2).
Any 1611 «...Valleix...». Des de 1820 a 1847 «Valeix» [3].

Amb referència al document de l'any 989, volem fer remarcar que es tracta de la venda de terrenys i cases feta per Amalric al seu germà Longovard conegut per Morató, situades en el terme de Llavaneres a «III idus aprilis anno II regnante Ugo magno rex (11 d'abril del 989). Continua el text llatí... in comitatu Barchinonense in locum Maritima in villa de Mata (sinònim

de lloc o veïnat) vel in suos terminos et affrontat hec omnia de oriente in ipso terminio de Lavandarias, de meridie in undas maris, de occiduo in arenio de valle Dex, de circio in terminio de Durios...» (És la primera vegada que s'esmenta el terme de Llavaneres) [4].

El Pare Josep Rius escrigué «Valllleix» en la seva obra «Memorias históricas de la ciudad de Mataró» publicada després de la seva mort [5].

L'autor anònim de «Mataró a Trozos» utilitzà el mateix topònim que l'anterior.

Un altre document i aquest de molta importància pel que fa referència a la parròquia de Santa Maria i en el qual es fa menció de la riera de Valldeix i del terme de Mata és el que s'extengué el 25 de març de l'any 1008 en ple període de repoblament de la comarca, pel qual el bisbe de Barcelona Aeci i els canonges, canviaven unes terres amb el greg Auruci, aquest les posseïa al Panedès i el bisbe a la nostra comarca «...in apendicio de parrochiam Sancta Maria que dicunt Civitas Fracta... et afrontat predictas terras a parte orientis in arena cursum qui dicunt Vallexis» [6].

Sicarda, muller que fou de Seniofred Flavi, en dues ocasions diferents, 30 de setembre de l'any 1066 i 2 d'octubre del mateix any, primer per testament i últimament per donació, cedia al cenobi de Sant Cugat del Vallès l'alou que per herència del seu espòs Seniofred li pervingué a Valldeix, diu el primer llegat «...quod habeo in Maritima, cum ipsa ecclesia (Sant Sadurní) qui ibi est, in locum qui dicunt Valedex,

sive Civitas Fracta...» i el segon «...in comitatu Barchinononse, in Maritima in parrochia Sancta Maria Civitas Fracta in locum qui dicunt Valedex...» [7].

Completa la toponímia del veïnat les nomenades «Partides». Cap al costat de Cirera : El Pont de la Vila i Lluscà, segueixen Llebreta, Comaran, Ginebrera, Brolleta i Santa Cecília (on en el segle XIV hi havia la capella de Santa Cecília), Figuera Major, Pericó, Pla dels Capellans, Creu de Pedra, Caputxins, Xiprerer, Rosellona la part tocant al mar i fins el terme del veïnat de Mata. Com poguérem observar, alguns d'aquests topònims tenen llur origen al segle XVI i fins i tot algun d'ell és força més antic.

II ARQUEOLOGIA

Pellicer ens donà a conèixer les primeres troballes en el camp de l'arqueologia efectuades a Valldeix, on senyalà que a la part baixa de la riera de Sant Simó es troben restes romanes i en el polígon de Santa Rita, nombroses sepultures de teula i grans carreus tallats estructurant gruixudes parets i en terres d'En Sisternes restes d'una vil·la i un monolit cònic sense epigrafia [8].

Marià Ribas, en les seves recents publicacions, ens aporta noves i interessants dades per l'estudi arqueològic del veïnat : Petits vasos ben conservats al costat del cementiri de Mataró i altres al costat nord de la capella de Sant Simó (allí mateix fa molts anys nosaltres

recollírem un «pondus»). Prop de l'ermita de Santa Rita hi situa un vil·la i a poca distància una altra i torna a esmentar la de can Sisternes. A casa la Madrona una altra vil·la amb tres coves i nínxols i a dintre ceràmica abundant i fragments d'una columna de pedra. Prop de la riera de Sant Simó una moneda grega de Rodes i ceràmica que també es troba pel camí dels contrabandistes. A ca l'Amatller àmfores amb l'estampeta STA. Prop de la mateixa riera i desviació de l'aigua, altres enterraments romans. Prop de Can Bruguera dos enterraments de teules, un que al seu costat tenia una destral de pedra [9].

A Roca fonda a la cantonada d'un camí localitzàrem un paviment romà i una sitja.

Valldeix com tot el terme de Mataró i Mata fou intensament poblat per les vil·les agrícoles en època romana, moltes de les quals foren refetes en el mateix emplaçament o pels voltants en el segle IX o en el repoblament general de la comarca els primers anys del XI.

En l'última obra d'En Ribas «Els Orígens de Mataró», Premi Iluro 1963, l'autor ens dóna a conèixer les més recents troballes en un terreny que «Cristalleries de Mataró, S. Cop.» té en el paratge de Vallveric i Santa Cecília a Valldeix i prop la carretera de Mata. L'any 1960 en fer els fonaments de l'edifici a 1'50 m. de fondària aparegueren restes d'àmfores i molta ceràmica romana. Tres àmfores senceres de perfils diferents foren salvades i es conserven al Museu municipal. Es localitzaren també tres enterraments de «tegulae». Fou trobada una destral de bronze junt amb restes de cerà-

mica. L'autor afirma que les restes romanes continuarien en una extensió que no pogué ésser excavada.

En les prospeccions arqueològiques, practicades en aquesta capella de Sant Sadurní entre març i abril del 1966, dirigides pel delegat d'excavacions a Mataró, senyor Marià Bibas i Bertran, fou trobada gran quantitat de ceràmica i trosos de teula que van des del cicle romà fins al segle XVIII. Abunda molt la terrissa medieval ja tardana de terra negra atribuïble al segle XIV. Probablement pel que es veu d'ús domèstic i potser tal volta de la casa de l'ermità que vivia aleshores junt a la capella que en aquella època identifiquem amb la de Santa Cecília, de la qual ens parlen els registres del bisbat segons veurem oportunament.

III DESCRIPCIO DEL VEÏNAT

El terme de Valldeix comprèn les terres exteses entre la serralada costera i el mar i les dues vessants de la riera de Valldeix arribant pel costat esquerre fins al turó del cementiri, aquest inclòs i per l'altre al torrent de Ca la Madrona.

La riera de Valldeix, nomenada després de Sant Simó amb motiu de l'ermita d'aquesta advocació forma l'eix central de la petita vall. A l'altura de la font del Pericó comencen a ramificar-se diferents torrents: de la font del lladre, de ca l'Amatller, de can Bruguera, i al costat dret de can Marquès i de can Flaquer que passa al peu de l'esglesiola de Sant Martí de Mata.

Una xarxa de camins enllaça els diferents paratges del veïnat. Des de Mataró hi ha accés per la carretera de Mata ran de la riera de Sant Simó, pel camí de Rocafonda i des de Can Torner de Cirera per darrera el cementiri i pel barri de Vista Alegre. Els tres s'enllacen altra volta amb l'esmentada riera i camí general, del qual més amunt en deriva a l'altura de la Mina un altre a la dreta, que enllaça can Portell vell i can Català. A l'altura del Pericó hi ha de fa pocs anys la caseta rural del correu. El camí dels contrabandistes travessa tot el veïnat des de Mata a Cirera i passa entre can Català i can Màrtir. Més amunt hi ha el camí que puja a la capella de Sant Sadurní (Santa Rita) a la qual s'hi va per la part baixa esquerra i pujant pel costat dels edificis que formen el nucli urbà, can Margenat i can Miró, en arribar al cim del turó es troba la petita plaça enfront de l'ermita *. A sota hi ha can Marquès on guardaven la cla de la capella. Més a la dreta hi ha el camí que puja per can Soler i can Collet fins a can Cabot de la Brolla quedant més a orient can Cabot nou. Seguint pel costat dret del torrent de can Bruguera es puja per un camí-carretera fins a can Bruguera dels Planells a 433 m. d'altura damunt el mar. Aquesta finca és terme de Mataró i parròquia de Sant Esteve de Canyamars.

Al costat esquerre de la riera i també a l'altura de la capella s'hi troben can Diviu, can Torres, ca

* Pel mateix costat esquerre, passa l'antic camí de Creu de Canyamars.

l'Amatller, can Pou, can Lladó, can Gener (la casa dels lladres denominació ocasionada per les pintures al tremp d'En Josep Cusachs amb aquest tema) i can Costa.

A la part més baixa oriental hi adjuntem com un apèndix el paratge on està enclavada l'ermita de Sant Simó, al peu de la carretera o camí reial.

IV — HISTÒRIA

Sota el domini carolingi, al segle IX s'introduïren a Catalunya les dedicacions de temples als Sants bisbes d'Occident Sant Martí, Sant Llop, Sant Sadurní de Tolosa d'Occitània i d'altres. Es probable que la dedicació del temple de Valldeix, Sant Sadurní, pugui doncs datar-se de començaments del segle IX.

Seniofred Flavi, senyor del gran alou de Valldeix, l'any 1024 peregrinà a Sant Jaume de Galícia per guanyar la visita jubilar i amb aquell motiu i donat els perills dels camins i la seva poca seguretat féu testament sagramental en l'altar de Sant Esteve de Ripollet, ordenant els seus béns i entre ells l'alou que posseïa a la Marina, terme de la parròquia de Ciutat Freta, nomenada Alarona (es comprova com s'alternava la nomenclatura curial «Civitas fracta» amb la popular d'Alarona això malgrat les destruccions i despoblament del segle X), a la seva muller Sicarda, si aquella romania vídua i vivia amb la sogra i els fills de Seniofred. Pel mes de març morí Seniofred en lluita

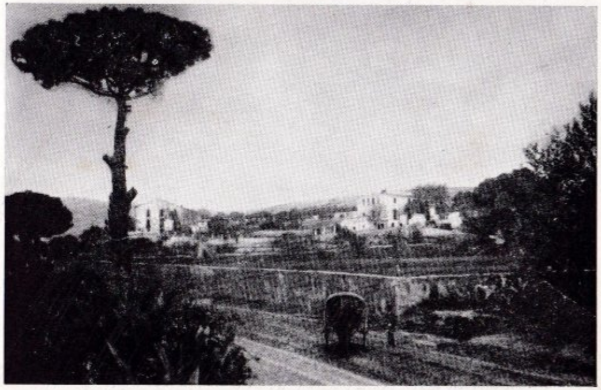

Veïnat de Valldeix (principis de segle)

Veïnat de Valldeix (principis de segle)

Font del Pericó (1922) — Fot. Mossèn Joan Colomer

Ermita de Sant Sadurní i Santa Rita (principis de segle)

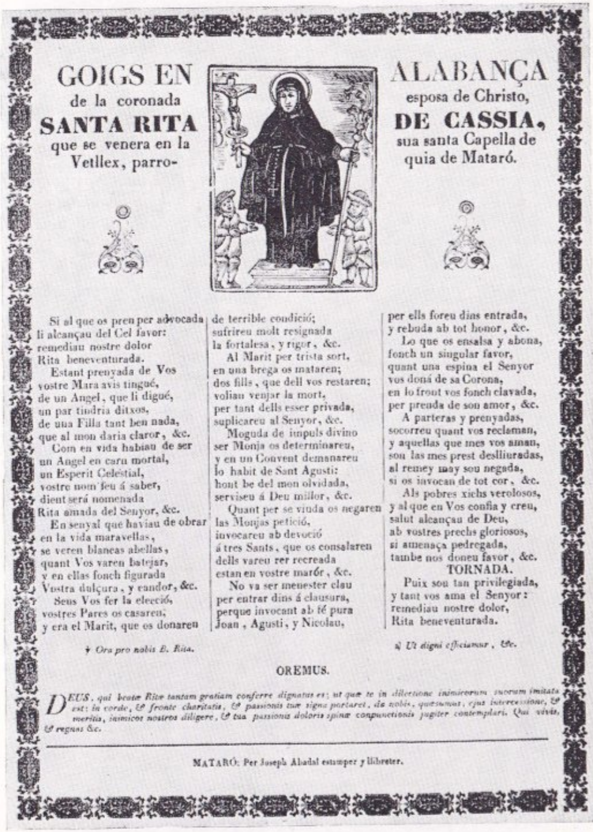

GOIGS EN ALABANÇA
de la coronada esposa de Christo,
SANTA RITA DE CASSIA,
que se venera en la sua santa Capella de
Vetllex, parroquia de Mataró.

Si al que os pren per advocada
li alcançau del Cel favor:
remediau nostre dolor
Rita beneventurada.

Estant prenyada de Vos
vostre Mara avis tingué,
de un Angel, que li digué,
un par tindria ditxos,
de una Filla tant ben nada,
que al mon daria claror, &c.

Com en vida habiau de ser
un Angel en carn mortal,
un Esperit Celestial,
vostre nom feu á saber,
dient será nomenada
Rita amada del Senyor, &c.

En senyal que haviau de obrar
en la vida maravellas,
se veren blancas abellas,
quant Vos varen batejar,
y en ellas fonch figurada
Vostra dulçura, y candor, &c.

Seus Vos fer la elecció,
vostres Pares os casaren,
y era el Marit, que os donaren
de terrible condició;
sufrireu molt resignada
la fortalesa, y rigor, &c.

Al Marit per trista sort,
en una brega os mataren;
dos fills, que dell vos restaren;
voliau venjar la mort,
per tant dells esser privada,
suplicareu al Senyor, &c.

Moguda de impuls divino
ser Monja os determinareu,
y en un Convent demanareu
lo habit de Sant Agusti:
hont be del mon olvidada,
serviseu á Deu millor, &c.

Quant per se viuda os negaren
las Monjas petició,
invocareu ab devoció
á tres Sants, que os consolaren
dells vareu rer recreada
estan en vostre maŕor, &c.

No va ser menester clau
per entrar dins á clausura,
perque invocant ab fé pura
Joan, Agusti, y Nicolau,
per ells foreu dins entrada,
y rebuda ab tot honor, &c.

Lo que os ensalsa y abona,
fonch un singular favor,
quant una espina el Senyor
vos doná de sa Corona,
en lo front vos fonch clavada,
per prenda de son amor, &c.

A parteras y prenyadas,
socorreu quant vos reclaman,
y aquellas que mes vos aman,
son las mes prest deslliuradas,
al remey may sou negada,
si os invocan de tot cor, &c.

Als pobres xichs verolosos,
y al que en Vos confia y creu,
salut alcançau de Deu,
ab vostres prechs gloriosos,
si amenaça pedregada,
tambe nos doneu favor, &c.

TORNADA.

Puix sou tan privilegiada,
y tant vos ama el Senyor:
remediau nostre dolor,
Rita beneventurada.

℣ Ora pro nobis B. Rita.

℟ Ut digni efficiamur, &c.

OREMUS.

DEUS, qui beatæ Ritæ tantam gratiam conferre dignatus es; ut quæ te in dilectione inimicorum suorum imitata est: in corde, & fronte charitatis, & passionis tuæ signa portaret, da nobis, quæsumus, ejus intercessione, & meritis, inimicos nostros diligere, & tua passionis doloris spinæ compunctionis jugiter contemplari. Qui vivis, & regnas &c.

MATARÓ: Per Joseph Abadal estamper y llibreter.

Goigs de Santa Rita — I. M. H. B.

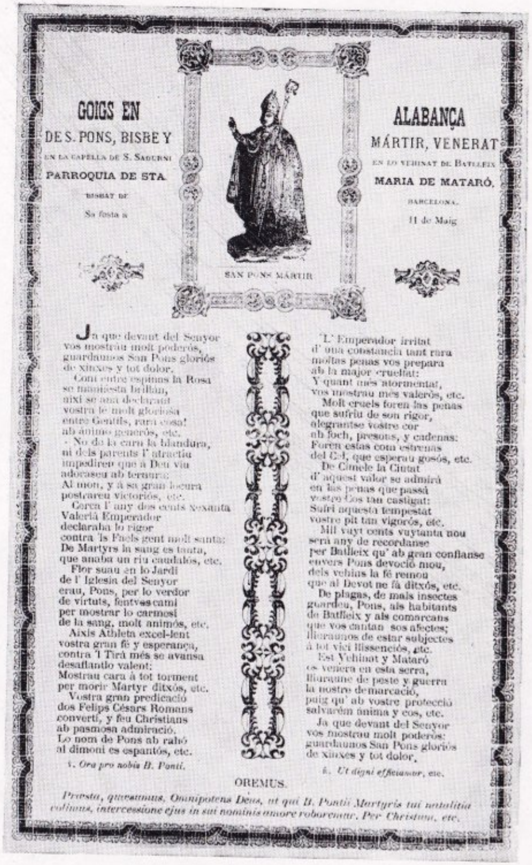

GOIGS EN ALABANÇA
DE S. PONS, BISBE Y MÁRTIR, VENERAT
EN LA CAPELLA DE S. SADURNI EN LO VEHINAT DE BATLLEIX
PARROQUIA DE STA MARIA DE MATARÓ.
BISBAT DE BARCELONA.
Sa festa á 11 de Maig

SAN PONS MÁRTIR

Ja que devant del Senyor
vos mostráu molt poderós,
guardaunos San Pons gloriós
de xinxes y tot dolor.
Com entre espinas la Rosa
se manifesta brillan,
així se ana declarant
vostra fe molt gloriosa
entre Gentils, rara cosa!
ab ánimo generós, etc.
No de la cara la blandura,
ni dels parents l' atractiu
impediren que á Deu viu
adoraseu ab ternura:
Al mon, y á sa gran locura
postrareu victoriós, etc.
Cerca l' any dos cents sexanta
Valeriá Emperador
declaraba lo rigor
contra 'ls Faels gent molt santa:
De Martyrs la sang es tanta,
que anaba un riu caudalós, etc.
Flor suau en lo Jardí
de l' Iglesia del Senyor
erau, Pons, per lo verdor
de virtuts, fentvos camí
per mostrar lo carmesí
de la sang, molt animós, etc.
Aixis Athleta excel-lent
vostra gran fé y esperança,
contra 'l Tirá més se avansa
desafiantlo valent:
Mostrau cara á tot torment
per morir Martyr ditxós, etc.
Vostra gran predicació
dos Felips Césars Romans
convertí, y feu Christians
ab pasmosa admiració.
Lo nom de Pons ab rahó
al dimoni es espantós, etc.

℣. *Ora pro nobis B. Ponti.*

'L' Emperador irritat
d' una constancia tant rara
moltas penas vos prepara
ab la major crueltat:
Y quant més atormentat,
vos mostrau més valerós, etc.
Molt cruels foren las penas
que sufriu de son rigor,
alegrantse vostre cor
ab foch, presons, y cadenas:
Foren estas com estrenas
del Cel, que esperau gosós, etc.
De Cimele la Ciutat
d' aquest valor se admirá
en las penas que passá
vostre Cos tan castigat:
Sufrí aquesta tempestat
vostre pit tan vigorós, etc.
Mil vuyt cents vuytanta nou
será any de recordanse
per Batlleix qu' ab gran confianse
envers Pons devoció mou,
dels vehins la fé remou
que al Devot ne fá ditxós, etc.
De plagas, de mals insectes
guardeu, Pons, als habitants
de Batlleix y als comarcans
que vos cantan sos afectes;
lliuraunos de estar subjectes
á tot vici llissenciós, etc.
Est Vehinat y Mataró
os venera en esta serra,
lliuraune de peste y guerra
la nostre demarcació,
puig qu' ab vostre protecció
salvarém ánima y cos, etc.
Ja que devant del Senyor
vos mostrau molt poderós:
guardaunos San Pons gloriós
de xinxes y tot dolor.

℟. *Ut digni efficiamur, etc.*

OREMUS.

Præsta, quæsumus, Omnipotens Deus, ut qui B. Pontii Martyris tui natalitia colimus, intercessione ejus in sui nominis amore roboremur. Per Christum, etc.

Goigs de Sant Ponç — I. M. H. B.

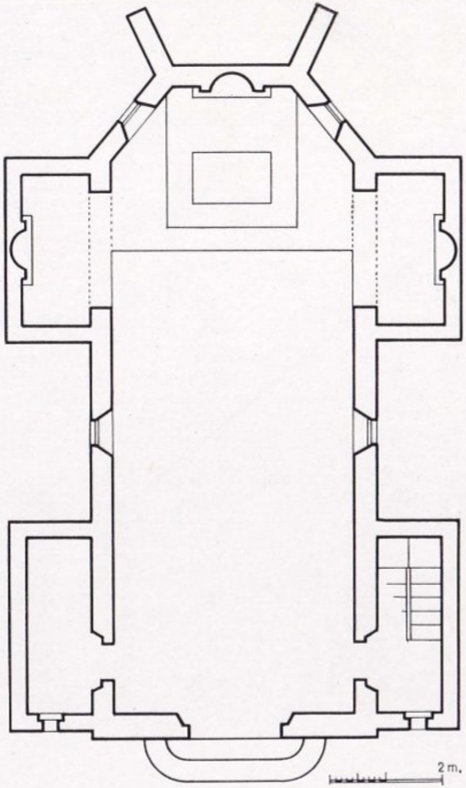

Planta de la capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1966)
Maria Ribas i Bertran

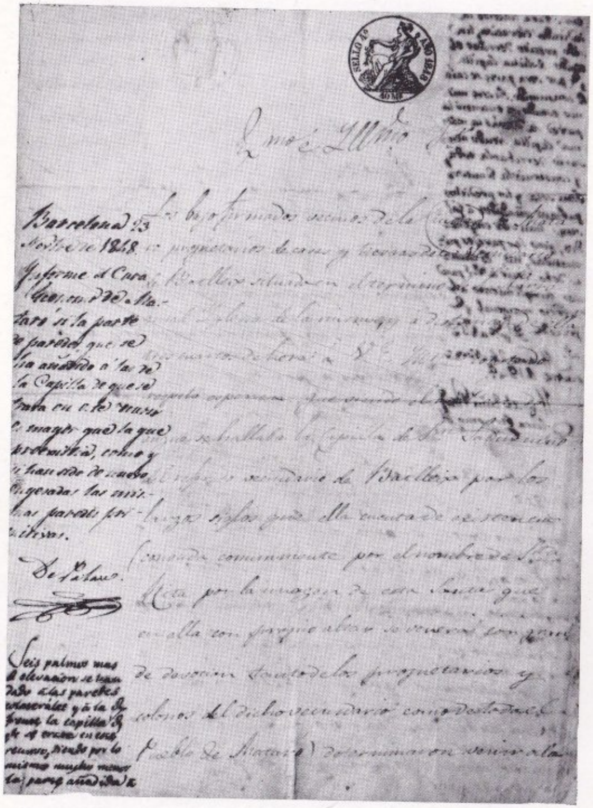

Llicència benedicció capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1848)
(M. A. H. A. M.)

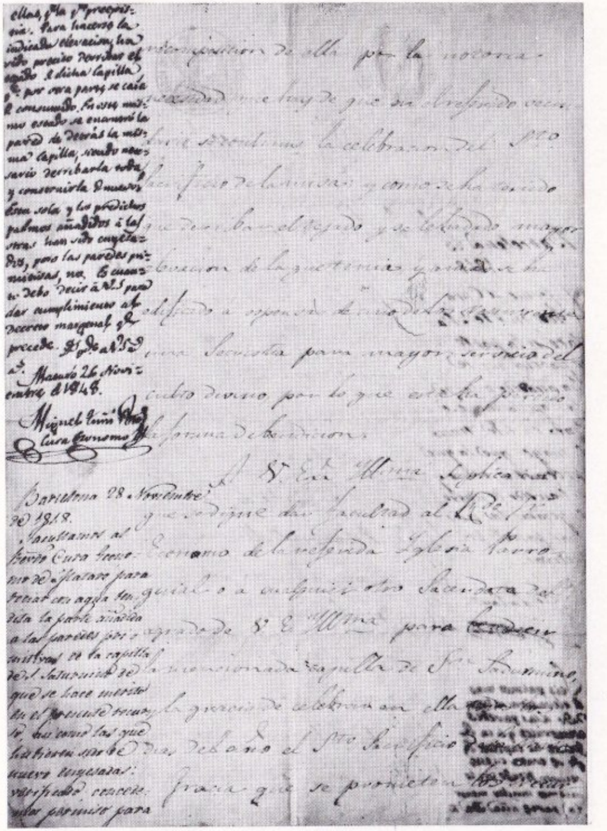

Continuació de la llicència de benedicció de la capella (1848)
(M. A. H. A. M.)

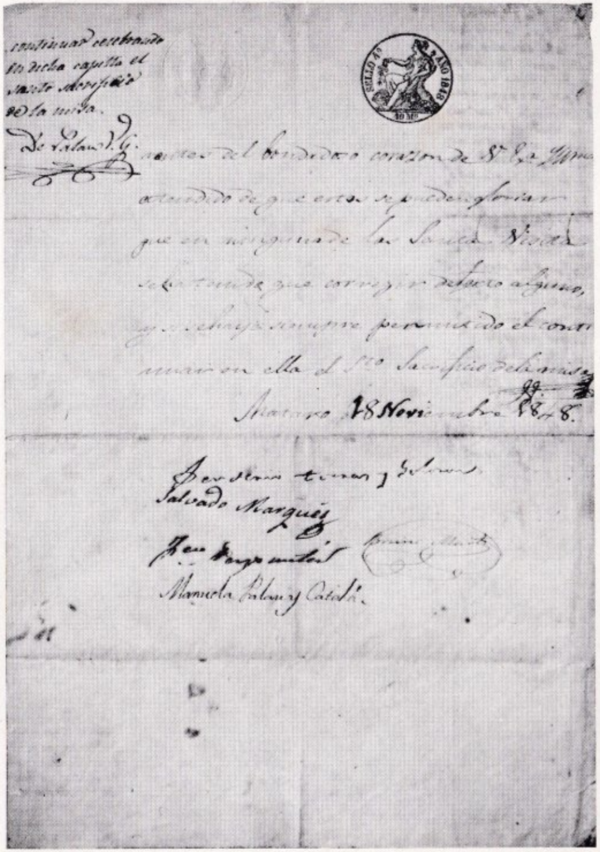

continuar celebrando en dicha capilla el santo sacrificio de la misa.

De Palau V. G.

Mataro 18 Noviembre 1848.

Salvado Marquez

Manuela Palau y Catalá

Continuació de la llicència de benedicció de la capella (1848)
(M. A. H. A. M.)

amb els àrabs. «...peregit in expedicionem in Ispania partis...», així el 28 d'abril de l'any esmentat, es proclamà el testament sagramental davant dels jutges Vives, sacerdot i Bonfill, marquès. Foren testimonis Bonfill, Ramon, Oliver i Domenc i Bonfill i molts d'altres [10].

Sicarda, vídua de Seniofred en possesió de l'alou en dues ocasions diferents el consignà al cenobi de Sant Cugat del Vallès. A 30 de setembre del 1066 ho féu com a llegat testamentari. L'import de les rendes eren a benefici de l'obra de la sagristia del Monestir. L'esglesiola de Sant Sadurní (aquesta vegada no és nomenada encara l'advocació patronímica), una tona i tretze sextercis de blat, una parella de bous, amb llurs paraments, dues someres i un pollí, divuit ovelles, vuit cabres i el vi que li devia Joan Marc venut aquell any, una quarta de forment i a continuació ordenava altres llegats particulars. Signaven de testimonis Gilabert, Gerbert Bunuc, Gauzbert Amil, Joan Remon, Vives Sunyer, Seniofred Ansolf, Bernat Bunuc i Bernat, levita i monjo que féu el testament [11].

El 2 d'octubre del mateix any féu una donació al mateix Monestir de tot l'alou i l'església de Sant Sadurní. En aquesta i en l'anterior escriptura situa l'alou «...in locum qui dicunt Valedex, sive Civitas fracta...» Signaren de testimonis Gilabert, Gauzbert Amil, Bernat Bunuc, Joan, Seniofred Ansolf, i Bernat, levita i monjo que redactà la carta de donació [12].

El 13 d'abril de l'any 1075 Sicarda vídua de Bonfill feu donació d'un alou amb les cases i corrals que

conté i tota mena d'arbres. Es descriu el seu emplaçament a Valldeix, parròquia de Santa Maria de Ciutat freta i fixa llurs termes a orient amb la riera que corre en temps de pluja, a migdia amb terres pròpies del bisbe, a occident amb terres pròpies del Monestir de Sant Cugat i al nord amb l'alou d'Isaure Rufí. Signaren de testimonis Bremond, Tebaldi, Ramon Gundemard, Joan prevere i Auletí, sacerdot, que escrigué el document o sia el notari [13].

Durant els segles XI, XII i XIII continuà el replobla- ment de la comarca. En aquest últim es consolidà amb la conquesta deMallorca pel rei En Jaume I aconseguin- se la desaparició del flagell dels pirates de Balears.

Podríem esmentar vàries fundacions de masos i establiments de famílies corresponents a aquells segles. Ens limitarem per la importància dels establidors a fer esment del de Sant Oleguer, arquebisbe de Tarragona i el capítol de canonges de la seu de Barcelona que l'any 1128 establiren els germans Miró, Ramon i Arnald, en els alous que els primers tenien en les parròquies de Santa Maria de Ciutat freta, Sant Martí de Mata i Sant Andreu de Llavaneres. El patrimoni era constituït per terres, vinyes, oliveres i tota classe d'arbres i les tasques de l'alou que fou d'En Ramon Guitart, jutge situat dintre el terme de les esmentades parròquies. Assenyalaven els límits la riera de Caldes d'Estrac a orient, el mar a migdia, la torre del Cogoll i les muntanyes de Cirera a ponent i el castell de Dosrius, les esmentades muntanyes i fins el Montalt al nord. Ho donaven tot als expressats germans Miró mentre ho treballessin, hi plantessin i hi edifiquessin. Es fixava un cens d'un parell de porcells dominicals pels canonges de Barcelona en la festivitat de Santa Eulàlia, de X de les kalendes de novembre. A la mort dels usufructuaris havien de retornar íntegres les propietats amb tot el que hi tingessin, a la canonja de Barcelona. Tampoc mai no podien separar res d'aquell domini a tercer [14].

Aquesta donació fou publicada per Pellicer i Pagès en la seva obra sobre Iluro i per Ribas i Bertran en les notes sobre Mata. Hem volgut fer-ne esment per la seva antiguitat, les condicions del conveni i per radicar en l'alou, les terres que possiblement s'estenien per Valldeix.

La capella de Sant Sadurní

Després de les cites esmentades corresponents als anys 1066 a 1075, no trobem més rastre de la capella fins al segle XVI.

El 15 de febrer de l'any 1517 els veïns de Valldeix, Antoni Portell, Antoni Lledó, Pere Català, Antoni Feu, Pere Xammar, del mas Sala, Esteve Vilardell i Pere Vilardell i altres demanaren al bisbat llicència per tal de reedificar la capella «...a llaor de Déu Omnipotent de la Mare de Déu i de Sant Sadurní (...) que els predecessors edificaren en dit veïnat de Vallex una

capella sota la invocació de Sant Sadurní * (...) hi havia retaule i altar amb aquella invocació. El Vicari general de la diòcesi donà la corresponent llicència el 15 de setembre del mateix any, vist que la capella anterior (probablement la pre-romànica) era completament destruïda [15].

L'any 1675 trobem que s'hi celebrà una missa per un clergue de cognom Puig per la qual es donaren vuit sous [16].

L'advocació de Santa Cecilia

Al segle XIV, trobem una capella dedicada a Santa Cecília que és probable que fos la de Sant Sadurní. Cal tenir en compte que el paratge nomenat Santa Cecília i conegut encare avui com a tal, inclou l'emplaçament de la referida capella.

A 15 d'agost de l'any 1318 es registra llicència del Vicari general a favor de Berenguer de Torra, «deodat de la capella de Santa Cecília construïda en la parròquia de Mataró «per captar en l'església fins a Nadal i concedint indulgències com es feia en casos semblants. El deodat (ermità) havia de prestar jurament de viure devotament a la capella [17].

---

* Recordem l'origen carolingi de la devoció de Sant Sadurní a Catalunya. Sant Guillem, de Tolosa i Lluís el Pietós, l'any 801 dedicaren una capella al sant en el campament militar, on després es bastí el Monestir de Sant Pere de les Puelles.)

Anteriorment a l'any 1177 una tal Saurina Desledó que féu diferents llegats als temples i sants venerats a la rodalia, llegà tres diners a Santa Cecília. Podia tractar-se també de l'esmentada capella [18].

La devoció a Santa Rita de Cassia, advocació popular

En la segona meitat del segle XVIII trobem els primers batecs de la devoció a Santa Rita [19].

L'any 1776 tornà a ser visitada i sols constà dedicada a Sant Sadurní [20].

A mitjans del segle passat es tornà a presentar el problema de la reconstrucció de la capella. El 18 de novembre de 1848, els veïns i propietaris de les cases de camp de Valldeix, Desideri Torras i Golorons, Salvador Marquès, Bru Martí, Francesc (cognom il·legible) i Manuela Palau i Català demanaren autorització perque el senyor Rector de Santa Maria pogués beneir la capella després de les obres de la seva reconstrucció parcial ja que hagueren de refer-la per «la gran necessitat que en tenia», àdhuc s'hagué de descobrir la teulada per donar major alçària a la construcció, i s'edificà la sagristia a costes d'un veí i per poder continuar-hi la celebració de la missa. Al·legaven que en les diferents visites sempre s'havia trobat correcta la capella, per poder-hi celebrar. El veïns també feien constar que el temple parroquial distava tres quarts d'hora del veïnat, calia per tant que s'hi celebrés. A petició del Vicari general (el mataroní Joan de Pa-

lau), a l'ecònom de la parròquia Rvnd. Miquel Tuñi, sobre l*a part nova afegida a l'obra* i la contesta d'aquest (comunicacions del 23 i 26 del mateix novembre de 1848), consta com l'afegit a les parets frontal i laterals era de sis pams d'altura, refen la teulada i tota la paret del darrera (absis) per la ruïna que amenaçava i que es féu una enguixada general. L'esmentat Vicari general contestà el dia 28 donant facultat al Rvd. Miquel Tuñi per a beneir l'obra nova i continuar la celebració en l'ermita de Valldeix.

L'obra efectuada no satisfeia les necessitats dels veïns o quedà incomplerta, el cert és que l'any 1872 es féu nova la capella segons veurem. Es nomenava el temple com a capella de Santa Rita.

En l'arxiu de la noble família Boter de Palau, es conserven comptes de diferents obres realitzades en la segona meitat del segle pasat de les quals espigolem les següents : «any 1864, desembre 11. Al mestre de cases Anton Roca 223 rs. 6 mr. «comta de los treballs y materials als que y empleat yo Joaquim Arenes per la capella de Santa Rita a sabent posar un taulo claravoia teulada total 43 rals». «12 desembre 1864, rebut de Francisco Julià 20 pessetes per Camilo de Palau, portar 6 carretades de obra y treginar terras y demes». «6 de gener de 1865, 1.250 rajoles grosas a 15 rals, 18 rs. (rals) 15 (meravedissos). Son 10 $».

En 1872 a petició d'En Joan C. Palau i Català es reuniren alguns propietaris del veïnat a la rectoria de Santa Maria, sota la presidència del Sr. rector Francesc Pla. Vist el mal estat de la capella especialment de la

teulada i de l'altar que era de fusta pollada, situació que implicava una quantiosa reforma i atenent al decor del culte i a la veneració que es tenia a Santa Rita, acordaren dirigir-se a tots els propietaris i convocar-los a una altra reunió, per tractar d'una total renovació de la capella, repartint-se entre ells l'import de l'obra a títol de préstec reintegrable.

A la reunió hi asistiren Bru Martí, Joan C. Palau, Casimir Boter i Torras, Francesc A. Recoder, Joan Ametller i Narcís Clavell. En una segona entrevista hi acudiren Bartomeu Marquès i Josep C. Tuñi en representació d'En Lluís M.ª de Llauder i Marcel·li Garí en representació de la senyora Carme Bassas.

Fou nomenada una comissió formada per Joan C. Palau i Francesc d'A. Recoder.

Per acord de tots, es determinà fer nova la capella amb l'aportació del préstec convingut. A Bartomeu Marquès se li féu excepció ja que cedia tot el terreny necesari per aixecar la fàbrica. Es procurà l'adhesió dels propietaris que no comparegueren i els plànols i pressupostos.

En una tercera reunió fou acordat d'acceptar el projecte d'En Jeroni Boada, mestre d'obres mataroní i el pressupost del paleta En Jaume Martí que importava la xifra de *deu mil rals,* donant-li a més l'obra de la capella antiga per esmerçar en la nova el que en fos útil.

Acabada finalment l'obra, el 22 de maig de 1873, festa de Santa Rita, fou solemnement beneïda la nova

capella pel Sr. rector de Santa Maria i arxiprest de Mataró el Dr. Francesc Pla, amb la corresponent autorització i delegació de l'Il·lustre Sr. bisbe de Barcelona. Es celebrà ofici amb diaques, acompanyament d'orquestra i amb la capella profusament il·luminada. Tot fou pagat per alguns propietaris. Uns joves organizaren amb aquell motiu *«un modesto baile»*, segons ens fa saber el cronista.

El total pressupostat importava 3.221,50 pessetes ; malgrat tot l'inversió arribà a les 3.359 pessetes que es repartien així :

A Jeroni Boada, per la pedra artificial	1.008'25
Jaume Martí, paleta	1.997'50
Piu Mascorda, serraller	99'75
Joaquim Arenas, fuster	116'—
Per una imatge de Sant Roc, per un altar al sant, ornamentació i objectes	137'50

L'altar major, el de Sant Roc i un altre dedicat a Sant Ponç l'any 1889, eren els tres altars existents. En l'altar major, la imatge de Santa Rita ocupava el lloc central i la de Sant Sadurní era en una petita fornícula sobre la de la santa.

A mesura que es recollien cabals amb les almoines dels devots es destinaven a l'amortizació de cèdules del préstec.

Les cèdules emeses foren setanta vuit de vint-i-cinc pessetes cada una. La distribució de la subscripció fou la següent :

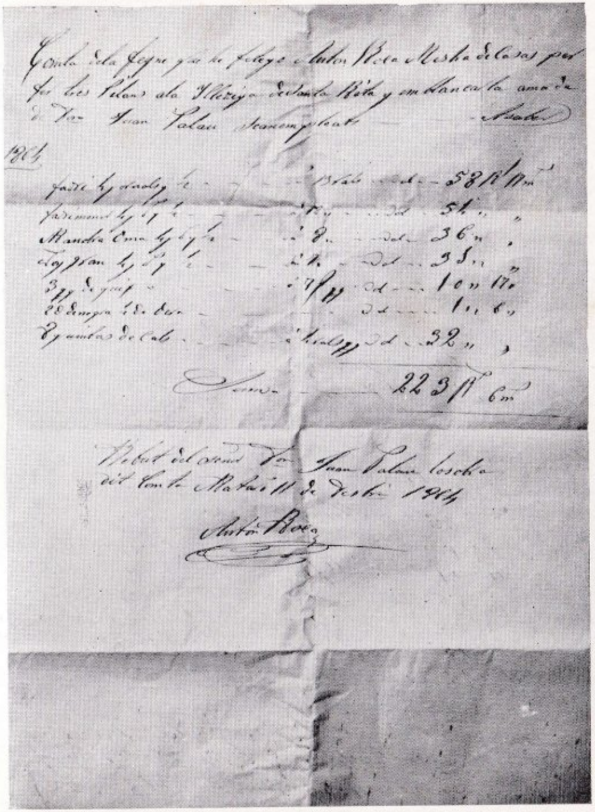

Factures d'obres de la capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1864)
Arx. J. Boter de Palau

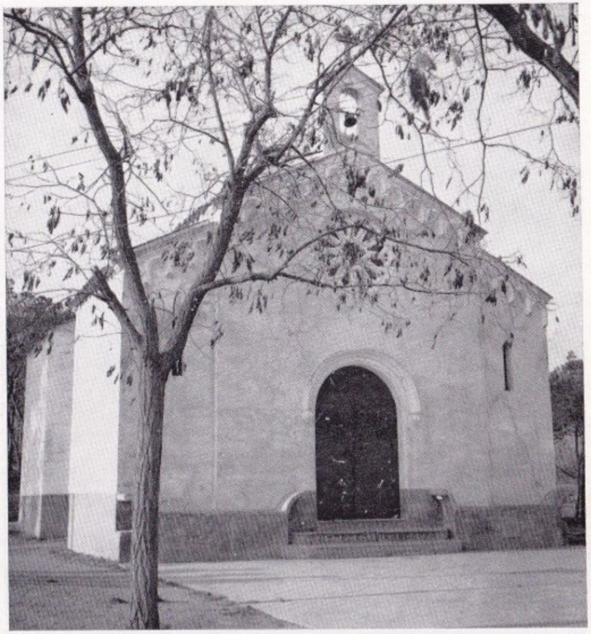

Façana de la capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1966)
Fot. Manent

Interior de la capella, altar major (1966) — Fot. Manent

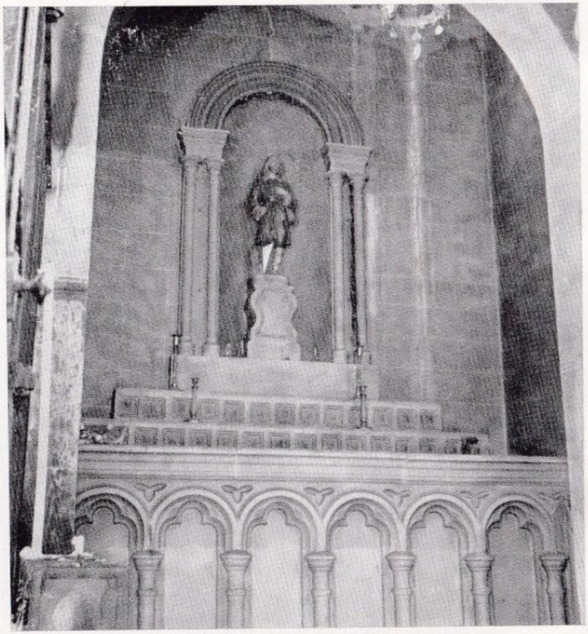

Altar de Sant Isidre (1966) — Fot. Manent

Carme Bassas, 5 (del 1 al 5)	125 Ptes.
Josep Garcia Oliver, 10 (del 6 al 15)	250 »
Brú Martí, 10 (del 16 al 25)	250 »
Francesc A. Recorder, 10 (del 26 al 35)	250 »
Narcís Clavell, 10 (del 36 al 45) ...	250 »
Joaquim de Palau, 16 (del 45 al 61)	400 »
Lluís M. de Llauder, 7 (del 62 al 68)	175 »
Casimir Boter, 5 (del 69 al 73) ...	125 »
Joan Ametller, 5 (del 74 al 78) ...	125 »
	1.950 Ptes.
Donatiu del Sr. rector	80 »
Un altre donatiu d'En Casimir Borguny	60 »
En total :	2.090 Ptes.

Amb l'import de la recaptació de les festes s'acabà de pagar tot el restant fins a la xifra ja coneguda de 3.359 pessetes.

Es convingué també que sempre que s'arribés a una xifra de cent vint-i-cinc pessetes, s'amortizarien cinc accions mitjançant sorteig entre els titulars.

La gestió administrativa s'encarregà als senyors Narcís Clavell i Jaume Recorder en representació del seu pare En Francesc Recorder.

L'acta precedent porta la data de 12 d'abril de 1882

Pocs dies abans de la diada de Santa Rita, es reuniren a la capella el paleta, En Jaume Martí, Francesc d'A. Recorder, Bru Martí, Narcís Clavell, Joan Ametller i Bartomeu Marquès. Fou acordat que tots els que havien contribuït amb *vint-i-cinc duros,* com a mínim i mentre no els fos reintegrada aquella xifra tenien entre ells al condomini de la capella per ells i llurs familiars i podien tenir una clau per poder visitar-la sense haver d'anar a can Marquès a recollir la que tenia, com encarregat de la mateixa i dels ornaments de la capella. L'acord fou comunicat al Sr. rector i als altres interessats.

Foren repartides nou claus de la porta als senyors : Joaquim de Palau, Francesc d'A. Recorder, Bru Martí, Josep Garcia Oliver, Narcís Clavell, Lluís M. de Llauder, Joan Ametller, Casimir Boter i Carme Basses. Signaren els comissionats Clavell i Recorder en la data de l'acord anterior.

El 29 d'abril de 1886, reunides cent vint-i-cinc pessetes es féu el primer sorteig per amortitzar cinc accions. Resultaren afavorits En Josep Garcia Oliver amb la n.º 6, Bru Martí amb la 21, Joaquim de Palau amb la 47, Lluís M. de Llauder amb la 68, i Casimir Boter amb la 71. A tots els fou comunicat d'ofici [21].

Un llegat de Josep Ametller i Simon de 18 de setembre de 1848 instituí una missa anual aniversari en l'altar de Santa Rita, amb almoina de *deu rals de velló*. Llegà també trenta lliures per la capella [22].

Una llicència de l'Il·lustríssim Sr. bisbe de Barcelona Josep M. d'Urquinaona de 29 de novembre de 1879, aprovà la restauració de la capella i autoritzà poder celebra-hi la missa cada dia, excepte Nadal, Pasqües de Resurrecció i Pentecostès i el dia de l'Assumpta, segons voluntat de l'atorgant i sense perjudicar els drets parroquials. Es disposava que els dies de festa es toqués la campana amb anticipació de la missa i els diumenges a l'ofertori s'anunciessin les festes i dejunis i s'expliqués un punt de doctrina. Tot havia de complir-se com estava establert, del contrari el Sr. bisbe podia procedir con cregués més oportú. Es disposava també la col·locació d'una còpia d'aquell decret a la sagristia de la capella. Signava el Sr. bisbe i el Canceller-Secretari Dr. Ignaci Sala i Martí. Hi ha el segell en sec amb les armes episcopals. En la precedent disposició s'anomena la capella de *Sant Sadurní i Santa Rita de Batlleix* [23].

«*La capella de la Mare de Déu de l'Esperança*», situada un dia al cim del turó de l'actual cementiri, el segle XVI, en trobem la primera notícia. «En 18 de juliol de 1558 es celebra Consell de la Vila en una vinya de Joan Fornells de Plaça propera a la capella de Nostra Senyora de l'Esperança, en terme de Mataró i amb llicència de l'honorable Bernardí Morot batlle, ja que per permissió de Déu hi havia pesta a la Vila i contestaren una carta del General, perquè acudissin a Barcelona i diuen que no poden per causa de la pesta» [24]. El mateix any registrem un testament de Joana Seurina en el qual s'esmenta «A Verge Maria de Sperança dins lo terme de Mataró construida... en dita capella sien ce-

lebrades dos missas» [25]. El dia 2 de desembre de l'any 1568 la capella fou visitada i en el curs de la visita es detalla el seu interior, així sabem que l'ara de l'altar major era consagrada i tenia un retaule, el centre del qual era presidit per la imatge de «Santa Verge Maria de l'Esperança». Aleshores era rector Joan Dimas Loris [26].

Per una altra visita en la que s'insertà un inventari, coneixem que la capella tenia tres tovalles, mantell de tafetà amb cortina blanca, ornaments, diadema de plata de la Verge i altres particulars ofrenes de devoció. Tenia dos altars ; el de Sant Julià i el del Roser. En l'altar major hi havia una imatge de Sant Joan. Es troba la fàbrica ben conservada i tenia una campana [27].

L'any 1586 el rector de Mataró, Dr. Joan Palau, oferí l'ermita als P.P. Carmelites descalços perquè erigissin un convent. Una carta del P. Didac Pérez, conservada en l'arxiu dels frares carmelites del Convent de Sant Josep deia : «Ay a quatro leguas de Barcelona un muy gentil pueblo que llaman Mataron que esta junto al mar y a medio quarto de legua por la tierra en un montocito muy apacible ay una muy antigua ermita que llaman Nuestra Señora de Esperanza, hermita muy antigua y muy devota donde se puede fundar el monasterio muy religioso.»

El 28 d'abril del 1587 l'esmentat rector de Santa Maria Dr. Joan Palau i el provincial dels frares caputxins Joan de Tordecillas, obtingueren butlla del Papa Sixte V separant de la parròquia la capella de L'Esperança per donar-la als caputxins on havien de fundar convent. El consell de la Universitat de la Vila demanà als caputxins que fundessin a Mataró el 1610 cedint també per la seva part l'ermita en qüestió de la qual prengueren possessió els frares el 29 de juny del 1611.

El 1617 pel mes de febrer fou col·locada la primera pedra del convent de l'Esperança. Els religiosos s'hi installaren el dia 28 de juny del 1620.

El 30 de gener de 1770, els frares obtingueren les relíquies insignes de sant Felicià Mr. que procedents de la catacumba romana de Poncià foren donades al P. Provincial de l'orde fr. Feliu de Martorell.

Els francesos s'intallaren al convent convertint-lo en un fortí nomenat del *Matxó* en l'ocupació del 1812

A la retirada de l'invasor el 2 de febrer del 1814, destruïren gran part de l'església i del convent. Els frares hi tornaren el 10 d'octubre del mateix any. Seguidament tingueren d'abandonar de nou la casa, per perill de la pesta groga ja que l'Ajuntament declarà el convent lloc de refugi d'apestats. El dia 17 de desembre ja tornaren els frares altra volta al convent.

L'any 1823 foren foragitats de nou del convent que fou destruït en part. Es començà la reconstrucció amb mil lliures que donà la Junta d'Obra de Santa Maria, adquirint terrenys pel cementiri parroquial i amb altres almoines de devots. Els frares hi retornaren per última vegada el 20 de desembre del 1829.

Finalment el 31 de juliol del 1835 el convent sofrí l'assalt dels revolucionaris i quedà extingit com tant

d'altres del País. Els religiosos s'acolliren en vàries cases particulars. Es salvà de la destrucció la imatge del Sant Crist de l'Esperança. El terciari Tomàs Colomer, penetrà a l'església i ajudat per dos individus, la desclavà de la Creu quan la casa començava a cremar. En Colomer que vivia al carrer d'En Moles fou agredit la mateixa nit per dos desconeguts que li clavaren una punyalada en el mateix portal de casa seva. Tocat al costat, la ferida no fou de greus conseqüències. L'urna amb les relíquies de Sant Felicià fou dipositada a la capella de la Soledat del temple parroquial de Santa Maria. Després dels fets del 1936 recuperades en part són venerades en la capella de Sant Desideri i Sant Josep Oriol del mateix temple. La imatge del Sant Crist fou destruïda el 1936 a l'explanada del cementiri en la capella del qual rebia culte.

També es salvaren de la destrucció i foren dipositades a Santa Maria, les imatges de sant Lluís rei de França i santa Isabel reina d'Hongria, patrons dels terciaris franciscans. Foren destruïdes l'any 1936. Diversos llibres i dos quadres del Via Crucis es guarden en la sagristia de la capella dels Dolors. Altra imatge de Ntra. Sra. de la Presentació la deixà en una casa particular fr. Boi.

La façana del temple de Santa Maria de l'Esperança en la primera construcció conventual estigué orientada de cara a ponent i en la posterior de cara a migdia. Hem pogut donar aquesta relació dels caputxins a Mataró i son convent, gràcies als fons de Monacals que es guarden en l'Arxiu de la Corona

d'Aragó i els treballs periodístics de J. Montalt al «Pensament Marià» del 24 de juliol del 1935 i de Josep Fornells al «Siglo futuro» del 20 de juliol del 1883 [28].

«*La capella de Sant Simó*» situada al peu de la riera de Valldeix i carretera de França, que ara acaba de ser creada parròquia, tingué el seu origen en el segle XVI. Efectivament un acord del Consell de la Vila diu «5 de juliol de 1562 es estat elegit en clavari de la fàbrica de la capella fehedora sots invocació de San Simon en Jaume Martí, mariner... Es dona poder als jurats per a que puguen cobrar los diners de la fàbrica de la dita capella que son en poder del clavari de dita fàbrica y de alguns altres particulars... per efecte que la dita fàbrica se puga fer. (A. H. M. M. Acorts de Consell, 1562 - Acta 5 juliol.) En el primer volum de la serie de Llibres de «Cantars de la parròquia de Santa Maria», trobem el primer acte de culte conegut en la capella : «1602 janer 6 ofici a Sant Simó I lliure i 5 sous» [29].

El retaule major sembla que fou obra del mestre Antoni Riera, escultor mataroní i per tant posterior d'un segle a l'obra de la capella. Aleshores s'havia d'eixamplar la construcció amb l'aditament de la sagristia. Al dintell del seu portal hi figura el relleu esculpit de l'ex-vot del pescador Pere Gil que sortí il·lès del cas d'abordatge de tres galiots turcs. Porta la data de l'any 1691, el mateix any que el mestre escultor acabà el retaule del Roser de Santa Maria. L'estil dels retaules esculpits per Riera, feien que el de Sant Simó a judici dels entesos, li fos atribuït. Era

barroc de tres cossos amb cinc fornícules separades per columnes salomòniques. En la central hi havia la imatge de Sant Simó, titular de l'església, al seu costat esquerre la de Sant Cristòfor i al dret la de Sant Roc. En el cos superior, al mig, la Mare de Déu del Roser, que tenia a l'esquerra Santa Magdalena i a la dreta Sant Sebastià. Els sants advocats de l'antiga Vila de Mataró des del segle XVI hi figuraven tots. La imatge de Santa Magdalena hi fou posada quan desaparegué la capella de la santa de la casa de la ciutat, després dels fets polítics del 1868. Es probable que substituís una altra imatge que no sabem quina fou. El retaule venia damunt un basament sostingut per cariàtides i amb la corresponent gradaria que la unia amb la mesa. A cada costat hi havia dues taules esculpides amb figures i amb les dues portes laterals de comunicació amb el darrera, al mig de les dues grades hi havia un sagrari i una petita fornícula possible reliquiari. A cada costat de l'absis hi havia dues teles possiblement del segle XVIII.

«Els apòstols» remarquem la importància històrica de les dotze talles romàniques dels Apòstols (segle XIII), de l'antic temple de Santa Maria, on es conservaren, en la capella sota la torre del campanar fins l'any 1806, que en construir-s'hi el baptisteri, foren suprimides. Figuraren en l'exposició d'art antic de l'any 1889 celebrada en el col·legi dels PP. Escolapis i posteriorment dipositades a l'ermita.

L'ermita guardava una quantitat notable d'ex-vots, entre ells la tant nomenada «coca», miniatura d'em-

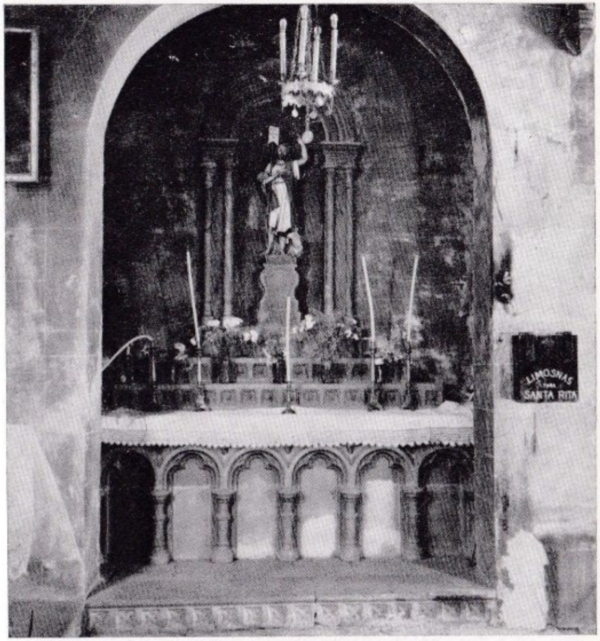

Altar de Sant Joan B. (1966) — Fot. Manent

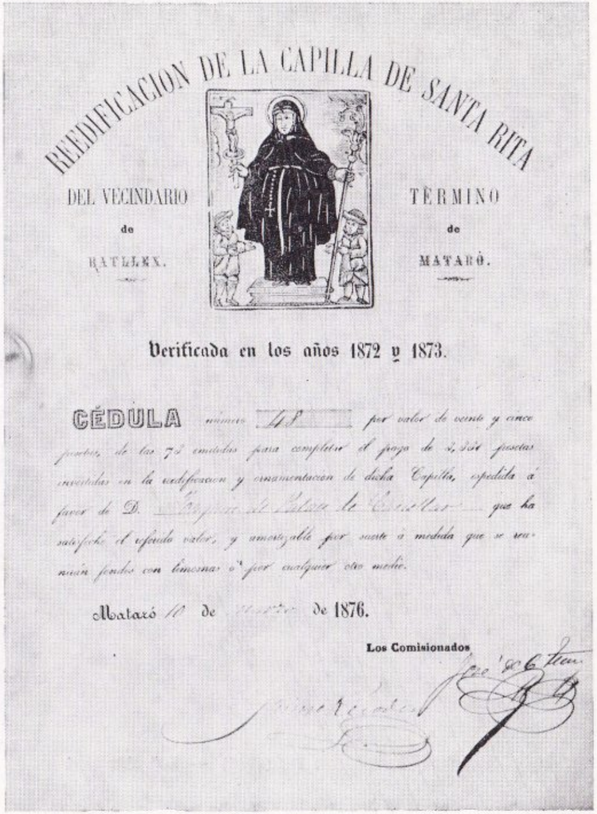

REEDIFICACION DE LA CAPILLA DE SANTA RITA

DEL VECINDARIO de RATLLEX. TÉRMINO de MATARÓ.

Verificada en los años 1872 y 1873.

CÉDULA número 48 por valor de veinte y cinco pesetas, de las 72 emitidas para completar el pago de [illegible] pesetas invertidas en la reedificacion y ornamentacion de dicha Capilla, expedida á favor de D. [illegible] que ha satisfecho el referido valor, y amortizable por suerte á medida que se reunan fondos con limosnas ó por cualquier otro medio.

Mataró 10 de [illegible] de 1876.

Los Comisionados

Cèdula reedificació de la capella (1876) — Arx. J. Boter de Palau

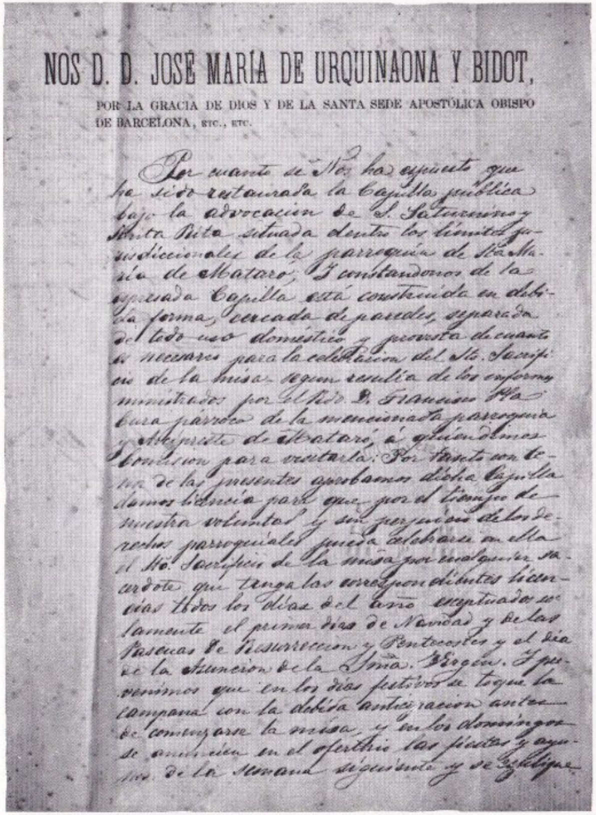

NOS D. D. JOSÉ MARÍA DE URQUINAONA Y BIDOT,

POR LA GRACIA DE DIOS Y DE LA SANTA SEDE APOSTÓLICA OBISPO DE BARCELONA, ETC., ETC.

Por cuanto se Nos ha expuesto que ha sido restaurada la Capilla pública bajo la advocacion de S. Saturnino y Santa Rita situada dentro los límites jurisdiccionales de la parroquia de Sta. María de Mataró, y constándonos de la expresada Capilla está construida en debida forma, cercada de paredes, separada de todo uso doméstico y provista de cuanto es necesario para la celebracion del Sto. Sacrificio de la misa segun resulta de los informes suministrados por el Rdo. D. Francisco [illegible] Cura párroco de la mencionada parroquia y Arcipreste de Mataró, á quien dimos comision para visitarla: Por tanto con tenor de las presentes aprobamos dicha Capilla damos licencia para que por el tiempo de nuestra voluntad y sin perjuicio de los derechos parroquiales pueda celebrarse en ella el Sto. Sacrificio de la misa por cualquier sacerdote que tenga las correspondientes licencias todos los dias del año exceptuados solamente el primer dia de Navidad y de las Pascuas de Resurreccion y Pentecostes y el dia de la Asuncion de la Sma. Virgen. Y prevenimos que en los dias festivos se toque la campana con la debida anticipacion antes de comenzarse la misa, y en los domingos se anuncien en el ofertorio las fiestas y ayunos de la semana siguiente y se publique

Llicència del bisbe Urquinaona per poder celebrar en la nova capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1879) — (M.A.H.A.M.)

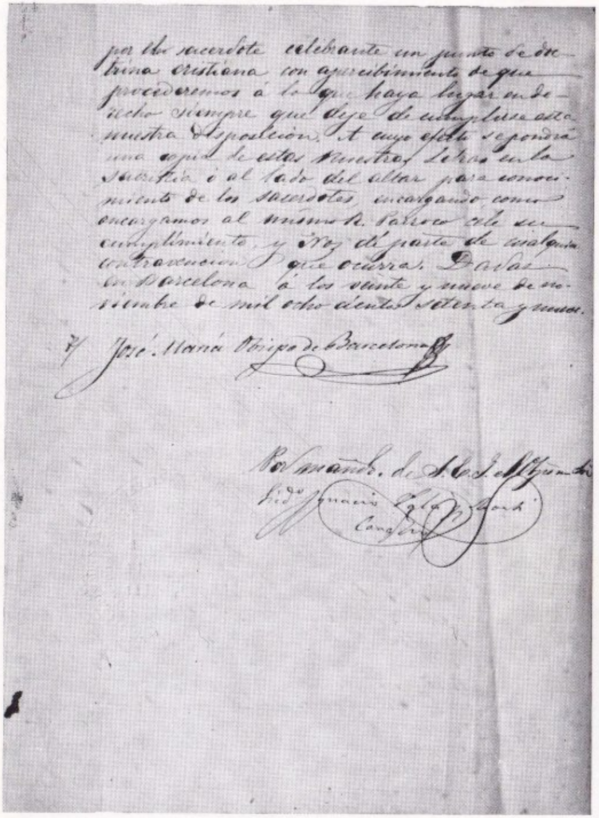

por el sacerdote celebrante un punto de doc-
trina cristiana con apercibimiento de que
procederemos á lo que haya lugar en de-
recho siempre que deje de cumplirse esta
nuestra disposición. A cuyo efecto se pondrá
una copia de estas Nuestras Letras en la
sacristía i al lado del altar para conoci-
miento de los sacerdotes, encargando como
encargamos al mismo R. Párroco cele su
cumplimiento, y Nos dé parte de cualquier
contravención que ocurra. Dadas
en Barcelona á los veinte y nueve de no-
viembre de mil ocho cientos setenta y nueve.

✠ José María Obispo de Barcelona

Por mandato de S. E. I. el Obispo mi Sr.
Lcdo. Ignacio Esteban
Canciller

Continuació de l'anterior llicència del bisbe Urquianona (1879)
(M. A. H. A. M.)

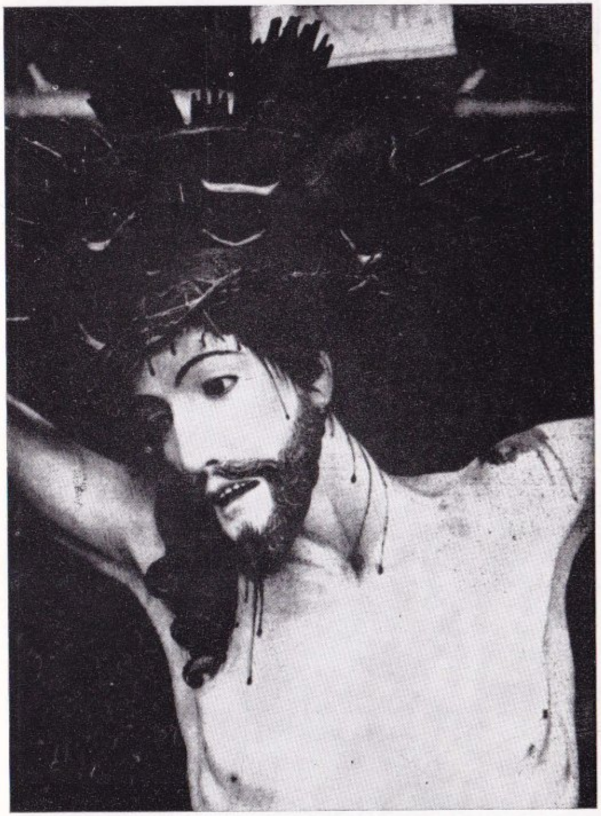

Sant Crist de l'Esperança (Caputxins) segle XVII

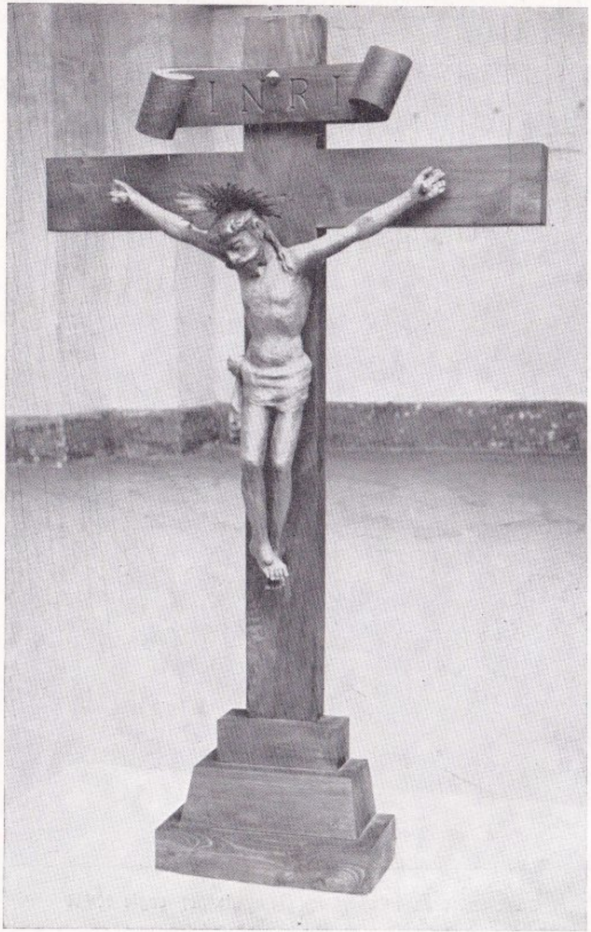

Sant Crist d'En Mascaró (Caputxines) segle XVIII
Fol. Ll. Ferrer i Clariana

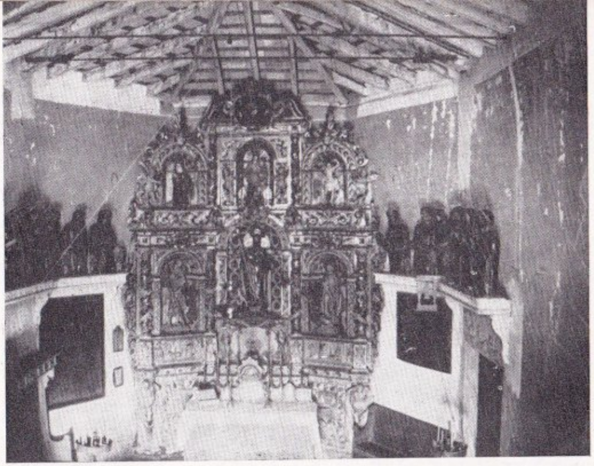

Retaule de Sant Simó, segle XVII, atribuït a Antoni Riera
(I. M. H. B.)

Absis de la capella de Sant Sadurní i Santa Rita (1966)
Fot. Manent

barcació catalana del segle XVI, que no sabem com anà a parar al Museu holandès de Rotterdam i de la qual l'any passat es féu una reproducció. Altres facsímils de barques i navilis i una costella de balena i un caimà. Excepte la cara de la imatge de Sant Simó i d'una cariàtide tota la resta desaparegué amb la sacrílega foguera de l'any 1936. La casulla antiga dipositada d'anys en el Museu municipal porta brodada la imatge de Sant Simó i sembla datar del segle XVII. L'esmentat ex-vot d'En Pere Gil, es conservà en guardar-se prodigiosament l'edifici.

El 12 d'abril del 1721, el vicari general donà llicència al rector de Mataró Dr. Ramon Riera, per beneir l'altar de la Mare de Déu dels Desemparats construït en aquella capella [30].

En el segle passat hi havia un campanar d'espadanya de doble arc, un més alt que l'altre i les teulades de la capella i de la casa de l'ermità s'armonitzaven millor que ara. El pou i una palmera al costat de llevant oferien a aquell indret un aspecte bellíssim més encara llavors que la capella era aïllada.

Coneixem diferents ermitants del segle XVIII per les llicències del Vicari general

17 juliol 1727 Jaume Maltas.

26 novembre 1739 Joan Rosés.

30 gener 1756 Joan Puig, mariner.

10 maig 1758 Josep Tarroja.

28 abril 1784 Pere Montagut, nomenat per l'Ajuntament i revalidat pel Vicari general, l'any 1801 [31].

El paratge de Sant Simó era en el segle passat un veritable despoblat, fins als masos veïns de Valldeix i per llevant amb les cases de les cinc sínies, el camí reial un poc separat feien el lloc solitari i en les nits d'hivern un desert. Per aquells temps, a l'hivern sortien alguns llops de la serralada i baixaven afamats fins el pla. Una vetlla es presentaren a l'entorn de l'ermita un ramat de llops, l'ermità tenia un gos que en sentir-los demanà amb insistència el collar protegit de pues de ferro i decidit sortí a l'envestida dels llops, els quals en intentar clavar-li els ullals al coll, en sortien mal ferits i es dessagnaven pels voltants; el fidel ca morí en la lluita però alliberà la casa del cercle dels famèlics animals car també moriren molts d'ells en llur imprudent escomesa (relació d'una tradició familiar).

Durant l'epidèmia del morbo de 1864 l'ermita fou transformada en lloc de quarentena pels apestats.

En els intents de construir un cementiri parroquial, l'any 1812 se n'inicià un al costat de l'ermita on s'enterrà un nen, però no arribà a prosperar, tal vegada per considerar-se massa proper a la ciutat [32].

«El Sant Crist d'En Mascaró». — Estava en una petita capella situada a l'angle del camí de les cinc sínies i la Riera de Sant Simó en l'horta de can Mascaró. La diada de Santa Clara, 12 d'agost de l'any 1750, una forta vinguda de les aigües s'emportà la capella, però el Sant Crist restà immòbil en el seu altar; tingut el fet per prodigiós es bastí una nova capella en el mateix lloc, on s'originà una forta devoció. Unes llànties ofrena

dels fidels completaven el nou agençament de la capella restaurada. A conseqüència de la darrera guerra civil carlista, les autoritats, amb el pretext que era lloc de reunió de conspiradors feren enderrocar la capella. Després d'aquella disposició, continuà el culte, privat dins la casa. L'any 1895 fou dipositada per l'últim familiar al convent de caputxines. Una carta del Beat Didac de Càdiç, caputxí, que les monges guardaven, citava el fet miraculós que l'esmentada imatge havia parlat. Malparada per la devastació de l'any 1936 fou trobada entre les desferres de la crema del convent i guardada per uns mataronins, fou de nou restaurada l'any 1941 continuant el seu culte amb altar propi molt temps en l'església monacal, essent més tard portada a l'interior del convent.

«El còlera morbo del segle XVII». — Brotà sobre Mataró el terrible flagell del morbo l'any 1652. Segons els registres de funerària de Santa Maria el primer cas es donà el 20 de febrer. Amb tot, els estralls de la pesta foren ocasionats entre el mesos de maig a primers d'agost de l'any esmentat. Segons les dades del citat dietari de funerària, moriren moltes persones afectades de l'infermetat. En tots ells hi ha la tràgica menció «morí apestat». Fem remarcar que molts dels afectats foren assistits per Fra Francesc de Caixans, caputxí del convent de Mataró. Tenint en compte el cens d'habitants de la Vila en aquell temps, uns 2.500 a 3.000, l'estrall és prou manifest. Entre els morts figuraven els tres jurats del Consell i quasi tots

els consellers. El pànic s'estengué arreu i molts dels habitants fugiren a les muntanyes veïnes, restant la vila sense govern. Els malalts i necessitats foren abandonats i començà a estendre's la fam. El diumenge 2 de juny es reuniren els fugitius de la vila en un camp damunt de can Portell de Valldeix, per cercar remei a una situació tan difícil. En aquella reunió acordaren recórrer a l'ajuda del Lloctinent a Barcelona, però com que no podien, per estar aquella plaça assetjada, acordaren gestionar de Mossèn Josep Orlau doctor del reial consell, que es trobava a «Canet del Maresma» perquè els autoritzés reunir-se en consell i precisar l'endegament del comú. Autoritzats a efectuar-ho sota la presidència del batlle reial o sense ell si no hi podia assistir, degut a les circumstàncies que imperaven i poguessin nomenar Consell, segons els privilegis i costums i els càrrecs dels batlles de morbo i morbers i altres oficials i prendre a préstec, a censal o canvi sis mil lliures de Barcelona, per les necessitats esmentades. Es reuniren presidits pel batlle reial de Mataró el magnífic Batista Anglada, ciutadà honrat de Barcelona, Mossèn Francesc Palau, Mossèn Salvador Palau, Mossèn Francesc Gassia, Mossèn Josep Padró, Francesc Català i Modolell, Salvador Tria, Mossèn Salvador Portell, Jaume Feliu, Joan Feliu, Joan Pau Daviu, Pere Riera, Pau Pujol, Antoni Serra, Nicolau Urgelles, Joan Pau Graupera, Joan Pi, Josep Andreu, Pere Vehils, Jaume Tarascó i Llentiscla, Bartomeu Castellar, Pere Tomas, Antoni Puig, Salvador Saurí, Joan Pau Jaume, Jaume Matas, Geroni Valeta, Miquel Pou, Jaume Reymir, menor,

Salvador Prats, Antoni Riera (seria l'escultor?), Pau Lluch i Mascaró, Miquel Roig, Bernat Pou, Llorenç Pi, Joan Pau Simon, Joan Borodat, Bernat Boix i Francesc Feliu. El notari Antoni Pau Simon els llegí el decret que els autoritzava a congregar-se i acordaren fer l'extracció habitual dels tres expenedors de pòlices i credencer. Pel procediment d'inseculació de cèdules s'elegiren el jurat primer que fou En Bernat Pou, el segon En Francesc Morot de Valldeix, i el tercer En Nicolau Martí, apotecari. Seguidament, pel procediment d'elecció de tots els assistents, foren elegits els dotze consellers següents: Mossèn Francesc Palau, Mossèn Francesc Gassia, ciutadants honrats de Barcelona, Jaume Reymir, Salvador Tria, Francesc Català i Modolell, Antoni Serra, Pau Pujol, pagesos, Jaume Feliu, carreter, Joan Pau Jaume, argenter, Pau Morot, Juan Soley i Ramon Lledó, pagesos. Seguint l'elecció es nomenà clavari Mossèn Francesc Gassia, oïdor de comptes, Francesc Seguí, «mostaçaf» Pere Vehils, signadors de pòlices Salvador Tria, Francesc Català i Modolell i Pau Morot i credencer Bernat Pou, Jurat en cap. Considerant que seria difícil que es reunissin tots en ocasions determinades per estar molts allunyats els uns dels altres per les muntanyes, i a fi de cobrir les vacants dels membres que poguessin morir en el flagell, es previngueren noves eleccions, tantes vegades com fos necessari. També es disposà autoritzar als signants per tal que poguessin prendre les sis mil lliures a cens de les quals han fet menció. Signaren l'acta com a «testimonis el Re-

verend Antoni Partella, prevere rector de l'església parroquial de Santa Maria de la Vila de Mataró i el Reverend Jaume Cafont i Tria, prevere de la parròquia de Sant Martí de Mata, del terme de la dita Vila».

D'acord amb el decret de constitució que autoritzava un mínim de vuit reunits entre els quals hi havia d'haver dos jurats i si el batlle reial no hi podia assistir en restaven dispensats i aleshores els acords pel govern de la vila es consideraven legals.

Al dia següent dilluns 3, es reuniren altra volta els tres jurats i onze consellers i prestaren jurament de llurs càrrecs i obert consell acordaren prestar a Agnès Gri i Vilarasa, vídua d'En Mataró, catorze lliures per no tenir diners pel sosteniment, ni trobar qui li'n prestés a causa de la pesta, amb obligació de restituir-les quan vulgués el consell. També pagar al capità Francesc Canaleta, que custodia la torre i fort de Mataró, cent lliures a compte del que deu la Universitat al batalló, que es trobava a la torre i fort sense diners ni sosteniment. Que es paguessin a Anton Batista Anglada, cent lliures i quatre sous de Barcelona pels moltons de la seva cort que foren venuts a Joan Roig, antic regidor de la vila, pel sosteniment dels seus habitants i foren presos en frau de Joan Pau Daviu de Valldeix. La reunió també es celebrà en el mateix lloc. Signaren l'acta com a testimonis Francesc Català i Modolell; Rvnd. Jaume Çafont i Tria, prevere, de la parròquia de Sant Martí de Mata; Jeroni Valeta, mestre de minyons, Joan Feliu, carreter i Joan Brunet.

El diumenge 16 de juny es tornà a congregar el consell amb assistència dels tres jurats i sis consellers. En primer lloc acordaren que en Simó Senach de la vila i «un minyo o vailet» d'en Francesc Morot, jurat segon, guardessin i pasturessin els moltons de la Universitat de la vila donant de conducte al primer divuit lliures cada mes i al segon sis, començant a comptar el 10 de juny. Acordaren també de donar als caputxins «dos lliures de carn de moltó cada diada de menjar carn, per llur sustento u aliment atesos los beneficis que reben cada dia de ells la Universitat y particulars de dita vila». Acordaren també de donar sis rals diaris a en Jeroni Valeta, verguer dels jurats, pels seus treballs de portar diàriament el pa i la carn prop de les muralles de la vila, pel sosteniment dels malats de les morberies i d'altres persones pobres, miserables i convalescents i per altres treballs que fa o farà i pel mateix sou de verguer. Començà a guanyar aquell estipendi el dia 3 de juny. Concedir a Antoni Gornes sastre de la vila amb el beneplàcit dels jurats i consell, el càrrec de verguer del jurat segon concedint-li així mateix per la seva estada la casa propietat de la Universitat que estava situada junt al portal de Barcelona, la qual habitaria mentre durés el flagell del morbo i acomplís el càrrec de verguer, sense altre salari i una vegada acabada la pesta se li donaria la paga com als altres verguers. També acordaren donar als tres jurats pel concepte de salari i treballs de servir l'ofici llur, seixanta lliures. Foren testimonis Jeroni Valeta, mestre de minyos i el mateix Antoni Gornes, sastre.

El diumenge dia 7 de juliol es tornà a reunir el Consell prop de Can Portell i can Català. Assistiren els tres jurats i vuit consellers. Acordaren que vist l'informe emès pels doctors en medicina i cirugians que es fes una quarantena en la qual la vila restés completament evacuada, ja que acabava de purificar-se de la pesta, mentre llurs habitants romanguessin fora d'ella i per aquell motiu es demanés a Mossèn Joan B. Anglada, batlle reial de Mataró, en aquell consell present, que fes guardar la vila des de fora les muralles per evitar que cometessin furts i que entrés qualsevol persona que pogués deixar-hi infecció. Acceptat per ell s'acordà igualment de facilitar-li catorze persones que com soldats a les seves ordres i prèviament elegits per ell, portessin a cap aquell comès de vigilància ; la Universitat votà catorze lliures diàries i catorze pans de dos rals cada un per dia i soldat corresponent-li també deu rals diaris pel concepte de paga.

El diumenge dia 14 va reunir-se altra volta el Consell, aquesta vegada a la riera de Cirera, prop de Can Mataró. (Aquesta casa estigué emplaçada en la Ronda d'Alfons X, darrera del Convent de caputxines.) Hi assistiren els tres jurats i nou consellers. Acordaren que vist com ja estava lliure la vila del flagell del morbo però tenint en compte tot el que s'havia acordat per la quarantena a realitzar, que els habitants sans i convalescents que encara restaven dins les muralles, i en els ravals, es retiressin a fer l'estada preventiva en els carrers del Pou d'avall (Hospital) i en el camí reial des de la casa d'en Tarascó (que fa cantonada amb el carrer

de Sant Pere, on hi ha la capella votiva del Sant Crist) fins a la casa i la sínia d'en Costa i en l'esmentat carrer del Pou d'Avall des de la casa d'en Tarascó fins a la casa d'en Joan Vilella, font del Pou d'Avall inclús, sens transpassar un pas els límits prefixats se'ls concedí únicament que poguessin arribar fins a la vora del mar, sota les cases del camí ral on també habitaren. Es prohibia l'entrada a les cases i botigues «que son prop la vora del mar» i passar més avall de la peça de terra o sínia d'en Costa. Aquella disposició del Consell era enfortida per l'amenaça de pena de mort «la qual pena serà executada sens remissió alguna contra qualsevol qui contrafara a la sobredita deliberació». Igualment acordaren que per una major seguretat a més de la guarda que el batlle té encarregada amb els seus soldats de tota la vila, així mateix el capità Joan Roig, Batista Castellar, Jeroni Pongem, Francesc Pou i Antoni Roig, encarregats de guardar la vila, posessin en els llocs que millor els semblés, soldats encarregats de fer complir aquella disposició i al voltant de les muralles perquè no hi entrés ningú. Si no complien tot el que es disposava els retirarien els salaris i els articles d'aliment que se'ls donava. També disposaren que els malals i contaminats fossin portats als corrals de la Universitat i que allí es reunissin. El capità Joan Roig faria publicar per un soldat el que s'havia disposat, pels llocs que millor li semblés de la vila, per tal que ningú no pogués al·legar ignorància. També que l'esmentat capità Joan Roig, a més dels citats Joan Batista Castellar, Jeroni Pongem, Francesc Pou i Antoni Bosch,

retingués els soldats necessaris, dels que guarden la vila, als quals es donaria la paga ordinària però sense extres des del dia corrent. Els testimonis foren Antoni Gornes i Jeroni Valeta, verguers dels jurats.

El 15 d'agost es tornà a reunir el consell en el mateix lloc, a Valldeix amb asistència de tres jurats i deu consellers, els quals en constatar com ja s'havia complert la quarantena i la vila, amb el consell dels metges podia de nou habitar-se, resolgueren que «...pugan entrar demà divendres que serà lo dia o festa de sant Roch dins la dita vila de Mataró y tornar en llurs casas tenint empero permís cada hu en particular llicència en escrits dels dits honorables jurats...». Es disposà que l'entrada seria sols pel Portal de Barcelona, on dos guardes a càrrec de la Universitat autoritzarien solament l'entrada als que tinguessin abans la llicència. Consideraven també, que amb la pesta que durà set o vuit mesos havien mort molts habitants de Mataró, perdent-se cases i quantioses xifres de diners de la Universitat i de particulars i obtinguda de «...Déu Nostre Senyor per la intercessió del dit benaventurat Sant Roch per haver venerat de molts anys atras fins avui la dita vila y sos particulars sa festa ab gran devoció y veneració y haven lo pres per advocat devan Déu per guardarlos del dit mal per vot particular los antepassats de dita vila en memòria, agrahiment y acció de gràcies de tant gran benefici rebut de la mà de Déu Nostre Senyor, per la intercessió (com se creu) del dit glorios Sant Roch y a llahor y gloria sua y del benaventurat San Roch han deliberat per vot particu-

lar y solemne que ab lo present fant de asi al devant de nou sia venerada colta y observada cada any perpetuament en dita vila de Mataro com lo sant diumenge la dita festa del dit glorios Sant Roch y que lo dit dia sia de sa festa quiscun any perpetuament apres de celebrades vespres a la tarda sie feta una professo solemne que partira de la parrochial de dita vila y passara per los matexos llochs per hont passa la professo que en dita vila se acostuma fer a la mateixa hora lo dia o, festa de la Assumpcio de Nostra Señora assistint en dita professo los Reverends Rector y clero de dita parrochial y tots los religiosos dels monestirs y convents se trobaran en dita vila y també totes les confraries de dita vila ab ses lluminaries y banderas y finalment sie feta dita professo ab las matexas solemnitats y veneració que se ha acostumat fer y se fara cada any la professo de dit dia o, festa de la Assumpció de Nostra Señora en dita vila y per la dita professo sie donada al Reverend Rector de dita Iglesia parrochial de Mataró de dines de dita universitat la charitat que de semblants sera acostumat donar. Item per las matexas causas y rahons han deliberat que sia instituit y fundat com ab lo present instituexen y fundan a llaor y gloria de Nostre Señor Deu Jesucrist y de sa Mare Santisima y del dit glorios Sant Roch un ofici solemne de difunts y un nocturno cantats celebradors en dita parrochial Iglesia de dita vila de Mataró y per los Reverents Rector y preveres de aquella quiscun any perpetuament lo dia inmediatement seguent apres del dia o, festa de dit benaventurat Sant Roch que sera

al diset del mes de Agost per les animes de tots aquells que per la dita pesta o, mal contagios son morts en la dita vila de Mataró y son terme comensant a celebrar dits ofici y nocturno als diset del present y corrent mes de Agost y apres cada any perpetuament en semblant dia ordenat, que per la celebració de dits ofici y nocturno, sia donat al Reverend Rector de dita Iglesia de Mataró de dines de dita universitat la charitat per semblants oficis en dita Iglesia acostumada donar. Present y assistint en la present congregació y consell lo molt Reverend doctor Antoni Partella prevere y Rector de dita parrochial Iglesia de Mataró accepta en dit nom las sobreditas institucions y fundacions y promet per ell y sos succesors en dita Rectoria celebraran y faran celebrar en dita Yglesia les sobredites professo y ofici en les diades modo y formas y manera sobre mencionats ab obligacio dels bens drets y emoluments de dita sa Yglesia o, rectoria. Estant los sobredits jurats y consell com lo dit Reverend Rector supliquen ab lo present al Ilustrissim y Reverendisim señor Bisbe de Barcelona o, a son molt Reverend en lo spiritual y temporal oficial y vicari general sie servit a dites coses per major firmesa y corraboració de aquella interposant sa autoritat y son decret. Item attes y considerat que dema divendres dia de Sant Roch com sobre esta deliberat, los particulars de dita vila de Mataró han de entrar dins dita vila y tornar en llurs cases. Perço han deliberat que sien suspesos com ab lo present suspenen y per suspesos volen haver del dia en havant tots los soldats y llurs salaris que per fora y

dins la dita vila estaven conduits a gastos y sou de la dita vila per guarda y custodia della.» Foren testimonis el Rvnd. Jaume Çafont i Tria, prevere de la parròquia de Sant Marti de Mata, del terme de la vila de Mataró i Antoni Gornes, sastre de dita vila de Mataró.

El dia 25 d'agost (per l'ordre de les actes, creiem que es tracta de juliol, ja que encara en aquesta reunió són localitzats a Valldeix), s'acordà que els jurats podien comprar dues-centes roves de bon forment a Mossèn Francesc Gassia a vuit lliures i vuit sous per pesada. L'operació s'havia de verificar «vora la mar devant la capella de Sant Simon» per portar-la i distribuir-la als malalts de les morberies i als particulars i als pobres de fora la vila que «estant en barracas, muntanyes i altres llocs retirats per tal que no es morissin de fam. Foren testimonis els ja coneguts Jeroni Valeta, mestre de minyons i Antoni Gornes, sastre.

En l'Acta del 21 d'agost entre les disposicions preses, trobem l'impressió del pànic passat. Són adoptades mesures dràstiques de seguretat col·lectiva per evitar el perill de nous contagis. En l'aspecte social fou acordat treure de la vila les dones de vida llicenciosa que s'hi trobessin. Fixar un lloc determinat «l'era d'En Creu» on es posaria un pal indicant que allà es recollirien les mercaderies que portessin els forasters. Un altre pal seria col·locat prop de la torre del mar on hi havia la guarnició de soldats, de forma que en una peça propera els foren entregats els elements de subsistència. Es prohibia als mataronins d'absentar-se per anar a altres cases, llocs, viles o ciutats ni rebre a casa

llur, cap foraster procedent de les mateixes; en un i altre cas calia un permís escrit dels jurats. S'imposava als contraventors una penyora de deu lliures barcelonesses, trenta dies de presó i si a casa seva li trobava roba comprada d'amagat als mercaders forasters, aquesta havia de ser cremada. Fou nomenat verguer del jurat tercer En Jaume Mas, sastre. Foren testimonis Antoni Gornes, sastre i en Salvador Portell, burgès de la vila. La reunió tingué lloc, prop les muralles, davant del portal de Barcelona.

Un apèndix en forma d'Acta rescindeix el contracte entre la universitat i el Dr. en Medicina, Magnífic Josep Gibert, ciutadà de Barcelona, que havia de visitar els malalts de la vila durant cinc anys. L'acta notarial era en poder del notari Joan Pongem que fou concertat pel febrer d'aquell any 1652. Els testimonis foren els mateixos de l'Acta anterior del consell [33].

DEMOGRAFIA

En acabar el segle XV, Valldeix tenia 12 cases aproximadament i uns 60 habitants. A títol comparatiu direm que els veïnats de Cirera i Traià (aleshores terme de Mataró) junts, en tenien 10 i el veïnat del Torrent 12. A la vila 69 distribuïdes així: Carrer del Pou de la Vila 13; Carrer de Ballot 9; Carrer de Palau 9; Carrer de la Pinyaça 10, Plaça 10; Placeta de l'església 9; Riera de Cirera 9, així que entre la vila i els veïnats formaven un conjunt de 103 cases que amb un promig de cinc habitants ens donaven un total de 515.

Mata, parròquia pròpia, no figura en aquest cens o fogatge [34].

ECONOMIA

Les aportacions pel sosteniment del consell de la Universitat de la vila es feien mitjançant els nomenats «talls». El corresponent a l'any 1550 pel que respecta a Valldeix fou distribuït així: En Portell 9 sous, En Forest 10 diners, En Ramolà 9 sous, En Morot 6 sous i 10 diners, En Roig 4 sous i 10 diners, En Tria 6 sous i 10 diners, En Soler 1 sou, L'Amatller 3 sous, En Daviu 9 sous, En Feu 4 sous, En Lladó 6 sous, En Solà 4 sous i 10 diners, En Costa 5 sous i 10 diners [35].

ESTABLIMENTS DE MASOS

Coneixem l'escriptura de l'establiment en enfiteusi fet el 8 de febrer de l'any 1531 per Joan Mataró (nomenat Pou) a Bartomeu Marques, pagès del Mas Mataró de Valldeix, conegut abans per Pou. Entre els pactes tinguts figura com l'establiment és perpetu concedit per En Mataró com a Senyor útil i propietari de l'esmentat Mas. i quintana de terra adjunta i les afrontacions de la qual eren: a orient amb En Roig, a migdia amb el «camí travesser» a ponent amb la riera i al nord amb la residència de l'esmentat Mataró que aleshores tenia en Tria de Valldeix i part d'En Soler també de Valldeix. La finca era un domini i alou de l'obra del monestir de Sant Cugat del Vallès (probablement era part de l'antic alou de Seniofred i Sicarda, deixat

al monestir segons hem vist, en el segle XI). El cens consistia en un parell de capons que s'havia d'entregar per Nadal (passem per alt els pactes interns de l'establiment per abreujar un tema massa particular i fixar-nos únicament en l'esfera d'influència per tot el veïnat) «Et cum pacto que hajan de tocar la oració e com tronara e fara malt temps les companes de la capella de San Sadurni que es prop lo dit mas». Signaren l'acta a més dels pactants, com a testimonis Bernat Plantí, batlle i Bartomeu Amatller, mestre de Mataró. El monjo de l'obra de Sant Cugat fr. Jaume Joan Puigdepons i el notari de Mataró Antoni Gusi pel titular Joan Cortell.

Un altre establiment és el del Mas Rius o Janer fet pels administradors d'En Francesc Rius a favor d'En Francesc Recoder i Dorda, veïns de Valldeix amb un cens de 225 lliures i entrada d'un parell de pollastres. L'acta fou estesa pel notari de Mataró En Desideri Recoder i Lladó el 29 de febrer del 1860.

D'aquesta propietat En Francesc Recoder i Dorda en vengué la meitat indivisa que li pertanyia a En Modest Casimiro Cusachs i Sabadell, als germans En Vero i En Rafael Vidal y Cusachs el 17 de maig de 1885. L'escriptura fou estesa pel notari de Mataró En Joaquim Cabañas.

En aquesta casa visqué el renomenat pintor En Josep Cusachs i Cusachs, nascut a l'Hotel de la Vila de Montpellier, el 19 de juliol de 1851, on residien temporalment els seus pares Celestí i Carolina. Per tota la casa es guarden quadres a l'oli i pintures al fresc amb

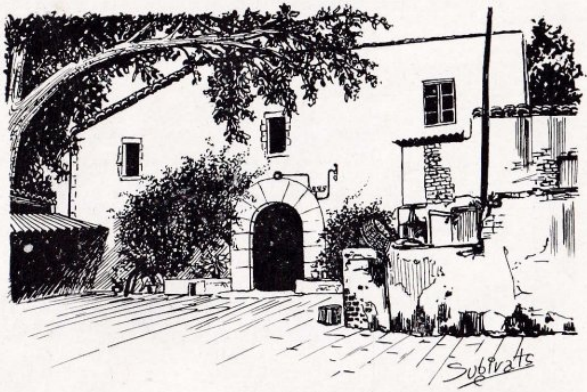

Can Marquès

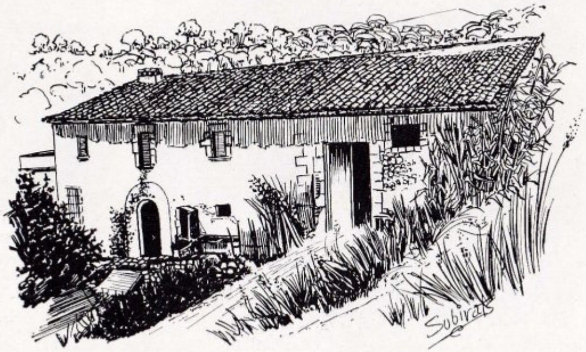

Can Soler

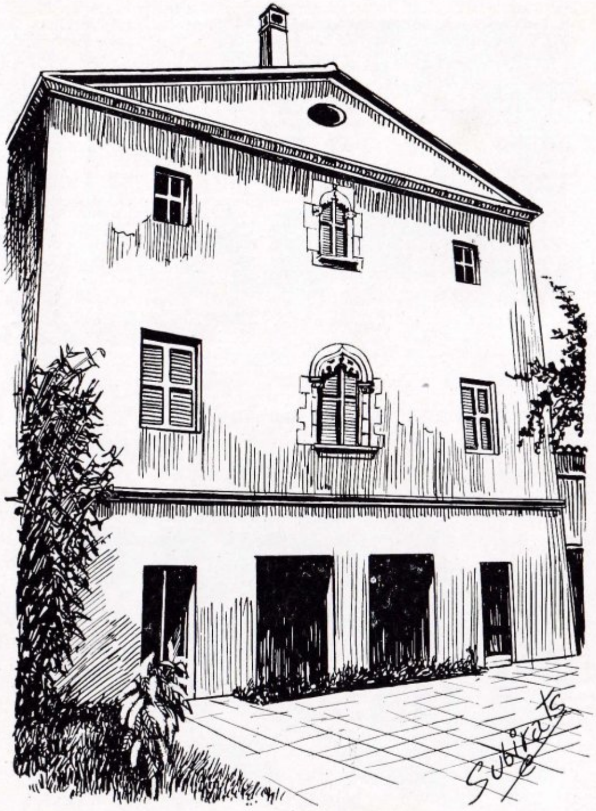

Can Lledó

Ca l'Amatller

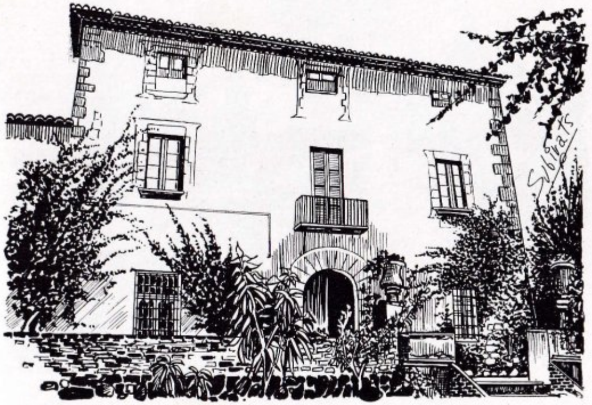

Can Torres

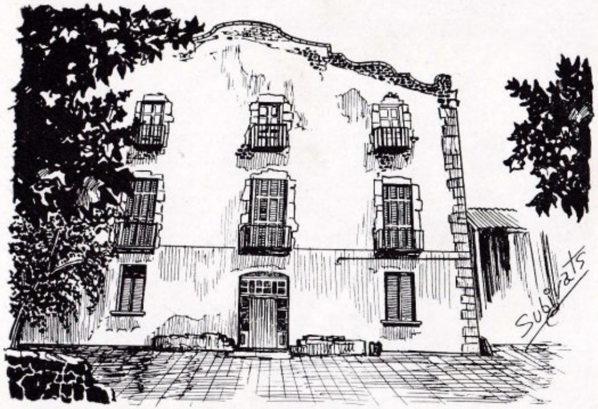

Can Català

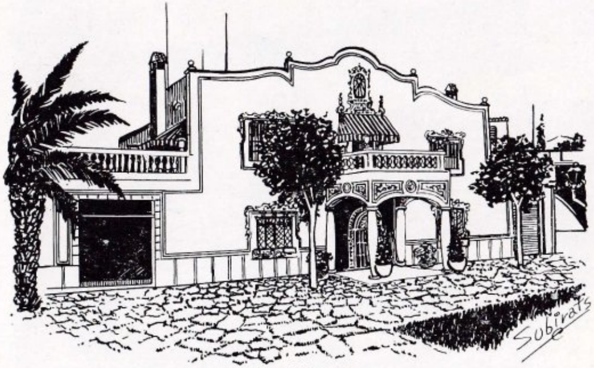

Can Morot

Can Gener

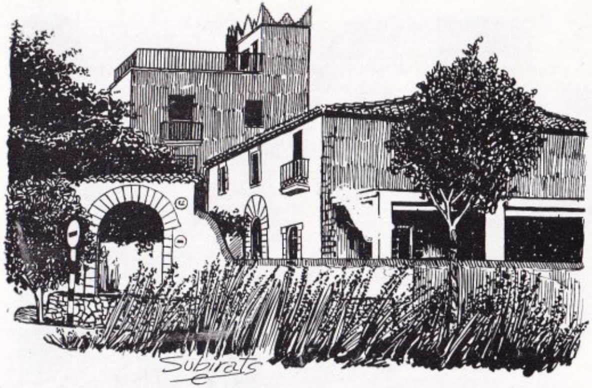

Can Bruguera dels Planells

Can Feu

Can Portell

temes militars i de cavalleries als quals fou molt inclinat. Un bon retrat de la reina Maria Cristina, vídua d'Alfons XII amb el rei Alfons XIII, encara un nen, és obra de Cusachs i presidia el saló de sesions de l'Ajuntament de Mataró. Costà molt d'evitar que fos destruït durant la revolució de 1936 ; ara es troba en el Museu municipal.

De ca l'Amatller en tenim un inventari de 29 de febrer de 1648. A títol merament anecdòtic en resenyem unes notes ; fou redactat en temps de Mariangela Amatller, vídua de Bernat Amatller, agricultor del veïnat de «Valleix», terme de la vila de Mataró, diocesi de Barcelona «...Primo tota aquella casa que el dit Bernat Amatller, tenia y prossehia en lo dit veinat de Vallex terme de Mataró, contenint en si tres cosos ja acabats, accepto la meytat de la part de sol ixent ab sa quintana y siti de dita casa, la qual casa y quintana termena a sol ixent, ab lo torrent que ba de la casa den Bruguera dels Planells a mar, a migdia part ab dit torrent y part ab la riera de Valleix a part ponent ab riera de Valleix y a tremuntana ab honor den Tria de dit veynat.»

Segueix l'inventari amb la total descripció de tot el que contenia la casa, aleshores, únicament extractem a títol històric el que segueix : «Las portas foranas ab son pany y clau de fusta de alba mig usades y lo portal de pedra picada». En lo estable de dita casa un parell de bous de temps de quatre anys, lo un roig y lo altre castany. Un burro de pel negra ja clos. En la cuyna una pastera de tomba gra de fusta de alba,

un bufet de nogura ab trames de ferro. En la cambra sobre la cuyna, una capalleta a la paret amb una talla de un Christo Crucificat. Una finestra de pedra picada ab ses portes. En la sala de la casa unas arrecades de or y dos creus de or y un Agnus de or, tres anells de or una campaneta de plata». Entre les peces de terra hi figurava «una pesa de terra vinya plantada en dit terme en lo lloc dit la Creu den Roger. Altre peça de terra vinya plantada y herma, de cavadura de deu hermenes, situada ab alsinas anomenada la font de Ametller. Un arcabus guarnit, una caxa llarga ab pany una escopeta de metje. Fou testimoni Jaume Recort braser» [38].

APÈNDIX

Document 1 — *Venda de terra d'Argovard a Eldreguda, dona, situada al comtat de Barcelona, en El Maresme, terme d'Alarona, vila de Valldeix. A 30 de març de l'any 949* *.

«In nomini Domini. Ego Argovardo vinitor sum tibi Eldregudo femina hemtore per hac escriptura vindicionis me (e). Vindo tibi teram mea propria, qui mihi avenit per q(uascum) que voces. Est ipsa terra in comitatum barquinonese, in maresma, in termin(ibus de Al)*arona,* in Villa Valades. Afronta ipsa teram de oriente in teram de Auriolo vel (eius fratr) es ; de meridie in terra de Daniel ; de occiduo in ipsa turente ; de circio in ter(am de) Beatrice et (eius) fratres. Quantum infra istas IIII-or. afrontaciones includun(t sic vin)do tibi i (stam) teram ab integre cum exio vel regressio suo in propter (precium) L solidos, (et nichil apud te empto)rem hic semel non remansit est manifestum. Quem ve(ro ipsa mea ter) a pr(edicta), que ego tibi vindo de meo iuro, in tuo trado dom (inio et potestate), et ab omni integritate ad om(nia) que facere volueris man(eat tibi firma) potestas. Quod si ego vinitor au

* Sant Llorenç del Munt, pergamí classificat per Arrahona, és Alarona, Fidel Fita. Bol. Real Acadèmia de la Història, vol. XLI, pp. 347-348 (Madrid, 1902).

ullusque homo fuerit q(ui contr)a i(sta vin)dicione tibi venerit ad inrupennum, non hoc valeat (vindic) are, sed com(ponam au compono ista teram in duplo cum omni sua inmelioracione ; (et in) antea vindicione suam abeat firmitatem. Facta vindicione II [I k(alendas)] aprelis, anno XII I regnante Leudovico rege. S(ignum) † Argovard(o, qui) vendicione fecit et firmare rogavit = S(ignum) † Guilimar-, S(ig) † no Sulmus Argofredus presbiter, qui ista scripsit et subscripsit †† die et anno quod supra.»

Document n.º 2 — *Venda de terrenys i cases feta per Amalric a son germà Longovard situades en el terme de Llevaneras. A 11 d'abril de l'any 989* *.

«In nomini Domini Ego Amalrigus vinditor sum tibi fratri meo Longovardus qui vocant Moratone emptore per hanc scriptura vindicionis mee vindo tibi terras et vineas et casas et curtes et boyes et vascula megore et minore qui mihi advenit per ienitores vel per quascumque voces et est in comitatu Barchinonense in locum Maritima in villa de Mata vel in suos terminos et affrontat hec omnia de oriente in ipso termino de Lavandarias de meridie in undas maris de occiduo in arenio de Valle Dex de circio in termino de Durios. Quantum infra istas quatuor afrontaciones includunt sic vindo tibi in terras et vineas, in casas, in curtes, in solos et superpositos, in boscos, in prono, in plano, et in ipsos boyos, in vascula magore vel minore in omnia et in omnibus, quantum abeo et ereditare debeo, sic vindo tibi ab integrum cum exios et regressios earum in propter precium festum. Quem vero predicta hec

* Pergamí n.º 48 de Borrell II.

omnia que ego tibi vindo de meo iure in tuo trado dominio et potestatem ab omni integritatem ad omnia que facere volueris. Quod si ego vinditor aut ullusque homo fuerit qui contra hanc ista vindicione tibi venerit pro inrumpendum non hoc valeat vindicare, set componat aut compono tibi ista omnia in duplo cum omnem suam inmeriolacionem et in antea ista vindicionem suam abeat firmitatem. Facta ista vindicione III idus aprilis anno II regnante Ugo magno rex. Sig † Amal rigus qui ista vindicione fecit et firmare rogavit, Sig † num Fruila, Sig † num Senderedus, Sig † Elias, Sig † num Bonusomo, Sig † num Sperandeo, S † n. Elias presbiter, qui ista vindicione scripsit et sub ss. die et anno quod supra.»

Document n.º 3 — *Testament sagramental de Seniofred. Flavi amb motiu d'anar a Santiago de Compostela a practicar visita «limina» a aquella església. A 28 d'abril de l'any 1024* *.

«C)ondiciones sacramentorum ad quarum exordinacionem residebat sacerdos Vivanus qui et iudex et Bonusfilius marchus qui et iudex. In presencia Bonifilii, Raimundi Olibani, Domenici, aliorumque multorum testificati sunt testes Ennego et Bonusfilius Seniofredus ad comprobandam ultimam voluntatem Seniofredi Flavii, condam iureiurando unum dantes testimonium, ita dicentes : Iuramos nos supra-dicti testes primo per Deum Patrem Omnipotentem et per Ihesum Christum filium eius, atque per Sanctum Spiritum confitentes hanc Trinitatem unum et verum Deum esse super altare Sancti Stephani protomartiris situm in territorio que dicitur Riopullus iusta Palacium auzit,

* Cartoral del Monestir de Sant Cugat del Vallès, fol. 317. Doc. 949.

quod nos vidimus et presenciabimus ibi aderamus quando Seniofredus Flavi pergens in itinere ad visitanda limina beati Iacobi apostoli convocabit nos et alios suos homines, et in suis solum modo verbis ordinavit suam voluntatem et precepit nobis ut hoc audissemus et testes exinde fuissemus, ut si mors illi advenisset in prefato itinere quod faciebat aut in aliquo loco, uxor sua nomine Sicardis si in sua viduitate permanebat, tenuisset atque possedisset omne suum alode, quod ipse Seniofredus habebat quandiu prefata Sicardis in viduitate sua permansisset cum matre predicti Seniofredi et filiis suis. Et tunc concessit atque dimisit suum alode quod habebat in Maritima infra terminos parrochie Sancte Marie de Civitate fracta qui dicitur Alarona, ad supradictam uxorem suam Sicardem, ad suum proprium et quamvis ipsa alio viro nubat, supradictum alode de Maritima sui proprii sit iuris ad faciendum quodcumque voluerit exinde. Et posquam hec omnia ordinavit fecit supradictum iter et reversus, exinde in anno subter scripto perrexit in expedicionem in Ispaniae partes contra sarracenos et ibi faciens servicium Dei Omnipotentis graviter vulneratus interiit et migravit ab hoc seculo in mensi marcio qui iam preteritus est. Et nos supradicti testes ea que dicimus recte et veraciter ea testificamur et postea voluntatem suam, non scimus inmutatam a supradicta ordinacione et ulla fraus aut ullum malum ingenium hic impressum non est, sed secundum voluntatem supradicti conditoris Seniofri, hoc est ordinatum vel adeditum. Late condiciones IIII kalendas madii anno XXVIII regni Roberti regis. S † Ennego, S † Bonusfilius Seniofredus nos qui hoc testimonium dedimus et iureiurando confirmavimus et has condiciones roboravimus et testes eam firmare rogavimus, S. † Gelmirus de Comocota, S † Bonusfilius Amalricus, S † Raimundus Seniofredus, S † Domenicus nostra sub presencia hoc testimonium datum est et

has condiciones firmavimus, Signum Poncius cognomento Bonusfilii, clericus et iudex qui hoc et edidi et Sacramentum recepi et ss., S † Vivas sacer et iudex, S † Ponci cognomento Bonusfilii clerici et iudicis qui hoc scripsit et ss. die et anno quo supra.

Document n.º 4 — *Testament de Sicarda de Valldeix. A 30 de setembre de l'any 1066* *

«In Dei nomine, Ego Sicards, iaceo in egritudine et timeo ne repentina mors michi veniat, et dico pro anima mea et iubeo atque discerno ut sint elemosinari mei Andreas, abba, et Miro, clericus et Guilabert Bonifilii, rogo vos elemosinarii mei iam dicti per Deum et per illam fiduciam quam abeo in vos, ut distribuatis omnem mea substanciam sicut hic inveneritis scriptum. In primis concedo ad Domum Sancti Cucuphatis ipsum alodium quod habeo in Maritima, cum ipsa ecclesia qui ibi est, in locum qui dicunt Valedex, sivi Civitas fracta, totum ab integrum, cum exiis et regressiis suis et cum terminis et afrontacionibus, ut omnibus diebus serviat ad domum Sancti Cucuphatis, et fiat ad opus de sacristia, cum cubs II et tonna I et sextarios XIII de blad qui ibi sunt. Et iterum concedo ad domum Sancti Cucuphatis parilio I de bous cum illorum aper et someres II[as] et puli I et oves XVIII et capras VIII et ipsum precium de vino quod debet Ioan Marcus, quod vendidit hoc anno, et quarta I de forment. Et concedo ad Sanctum Stefanum ipsa mea maiola, et ad filia mea Arsendis, vaca I et somera I, et concedo ad Guilabert puli I cavali et bove I bragad et vacca I et reia I et oves VII, et draps II de lit optimos, et ipsum vinum qui est in

* Cartoral de Sant Cugat, fol. 316, doc. 945.

Maritima, et concedo ad Ermengards draps II de lit, et oves IIII, et ad Guilia ove I et capra I, et ad Miro, clerico, vacca I, et ad Guido, presbitero, oves III, et ad Bonifilii Vidal ove I et capra I, et ad Umbert porcs II, unum de Mir Adalbert et aliud de Oliva, et ad Bremon cups II et tonna I qui est in ipso mas quod ipse tenet. Et iterum concedo ad domum Sancti Cucuphatis alias vaccas qui remanent, et tonna I de vi et guadengs IIII et quat I et feltre I et plumacs IIII et mapes II et tovalias II et porcs VII et porcels VII et paos VIIII et occes VI et anads VI. Et concedo ad Bernat Bunuc aureo I, et ad Ermengards alio, et ad Sicards alio, et Bonifilii Franc alio, et ad Guizbert Amil alio et ad Sancta Fide alio, Cetera vero que remanent, mobile sive inmobille, quiquid habeo vel abere debeo, que ad usus hominum pertinent, quecumque inveniri potueritis, totum dimitto et dono ad domum Sancti Cucuphatis. Factum hoc testamentum II° kal. anno VII° regnante Filipo rege. Sig † Sicardis qui hunc testamentum scribere feci et testes firmare rogavit, Sig † num Guilaberti, Sig † num Gerbert Bunuc, Sig † num Gauzbert Amil, Sig † num Ioan Remon, Sig † num Vives Suniarii, Sig † num Seniofre Ansolf, Sig † num Bernad Bunuc-Bernardus, levita et monachus, qui hunc testamentum scripsit, cum literas superpositas in versu IIII°, ubi dicit "cum ipsa ecclesia qui ibi est", sub die ss. et notato tempore.«

Document n.° 5 — *Sicarda donà al Monestir de Sant Cugat, l'alou amb l'església de Sant Sadurní de Valldeix, del terme de Ciutat freta. A 2 d'octubre de l'any 1066* *.

«In Dei nomine, Ego Sicards donator sum Domino

* Cartoral de Sant Cugat, fol. 316, doc. 946.

Deo et Sancto Cucufato cenobii. Manifestum est enim quia placuit animis meis, et placet nullus cogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria cum Deo elegi bona voluntas, ut kartam donacionis, fecissem ad domum Sancti Cucuphatis, sicuti et facio. Dono namque ad domum Sancti Cucuphatis alodium meum proprium, legitime franchum, qui michi advenit per vocem viri mei condam. Seniofredi, quod michi dimisit cum ipsa ecclesia Sancti Saturnini, qui ibi est, totum ab integrum, cum exiis et regressiis suis et cum terminis et afrontacionibus. Est autem predicta omnia in comitatu barchinonense, in Maritima, in locum que dicunt Valedex sive Civitas fracta, quantum ibi abeo vel abere debeo, per quascumque voces, sic dono totum ad domum Sancti Cucuphatis pro Deum et remedium anime mee et viri mei condam Seniofredi. Propterea itaque dono atque concedo hec omnia ut semper maneat ad servicium ecclesie Santi Cucuphatis, ut custos ecclesie teneat et mittat omnia que inde exierint in servicio predicte ecclesie. Si quis vero contra hanc kartam donacionis venerit pro inrumpendum, non hoc valeat vendicare, set componat hec omnia in duplum, et in antea hec donacio firma et stabilis permaneat modo vel omnique tempore. Facta karta donacionis VI° nonas octobris anno VII° kartam donaciones scribere feci et testes firmare rogaregnante Filipo rege. Sig † num Sicardis, qui hanc vi, Sig † num Guilaberti, Sig † num Gauzbert Amil, Sig † num Bernard Bunuc, Sig † num Ioanre, Sig † num Seniofre Ausolf, Bernardus levita et monachus, qui hanc kartam donacionis scripsi cum litteras rasas et emendatas in versu VI° et X° sub die ss. et notato tempore.»

Document n.° 6 — *Sicarda, vidua de Bonfill, fa donació al cenobi de Sant Cugat, de l'alou de Valldeix, parròquia de Santa Maria de Ciutat freta. A 13 d'abril de l'any 1075 **.

«Lex privilegia de donacionibus legibus constituta que continetur in libro V, titulo II, capitulo I. Precepit ut donacio que per vim et metum non fuerit extorta plenam abeat firmitatem. Item in eodem libro eodemque titulo capitulo VI res donati in presenti traditi fuerit nullatenus post modum a donatore repetantur. Propterea in nomine Domini. Ego Sicardis, femina, donatrice Domino Deo sum et Sancti Cucufati cenobii. Manifestum sit igitur quia propter celestis patrie desiderium et nostrorum ablucione pecaminum sive nostrarum animarum remedium, dono domino Deo et prenominato cenobio alodium meum proprium, id sunt, casis et curtes sive terris atque arbores variis generis, que infra iam dictis terris sunt. Que est hec omnia in comitatu Barchinonense, in Maritima, in parrochia Sancte Marie Civitas fracta, in locum que dicunt Valedex. Advenit michi iam dicta omnia per escamiacionem et per decimmum que mihi adveniat per vocem viri mei Bonefilii, dudum defuncti vel per ullasque voces. Habet autem terminum iam dicta omnia : a parte orientis in arenario qui discurrit per tempus pluviarum, a meridie in terra episcopale, ad occiduo in terra Sancti Cucuphati cenobii, a parte circi in alaude Isarno Rufino. Quantum isti termini abiunt atque includunt, sic dono Domino Deo et prenominato cenobio iam dicta omnia cum omnibus suis pertinenciis et cum universis que dici vel nominari potest homo qualibet modo ad possunt ad prefatum alodium, utcunque terminis cum ingresibus pariter et egressibus suis, atque de meo iure

* Cartoral de Sant Cugat, fol. 316-V, doc. 947.

in ipsius cenobio dominium et potestatem trado ad integrum, ut faciant exinde ipsi monaci sive fideles ceteri, quod faciunt ex ceteris munificenciis prescripti cenobii, ad suum ipsius plenissimum proprium, absque ullius contrarietatis obstaculum. Quod si ego donatrice aut aliquis homo sexus utriusque, qui contra hanc donacione venero aut venerit ad inrumpendum, nil valeat, sed primo ira Dei incurrat et extraneus a Sancta Dei ecclesia sit, et eiectus ab omni populo christiano, et iterum componam, aut componat, ad prescripto cenobio iam dicta omnia in duplum, et post modum·hoc maneat firmum omne per evum. Quod est actum VI° idus aprilis, anno XV° regni regis Philippi. S†m Sichardis, femina, ego qui hanc donacionem fecit et firmavi et testibus firmare rogavi, S†m Breimundus Tedbaldi, S†m Reimundo Gundemari, S†m Ioannis, presbiteri, S†m Arlutinis, sacer, qui hoc scripsit die et anno quo supra.»

FONTS I BIBLIOGRAFIA

1. Fidel Fita, *La ciudad de Alarona (Mataró)a mediados del siglo X,* Boletín de la Real Academia de la Historia (Madrid, 1902), vol. XLI, pp. 347-348.

2. Francesc Carreras i Candi, «Valldeix», *El Cronista* (Mataró, 1 agost 1891).

3. Item., *Orígenes de la riera d'Argentona* (Barcelona, 1904), pp. 30-31.

4. A. C. A. Pergamí n.º 48 del Borrell II.

5. Josep Rius, *Memorias Históricas de la Ciudad de Mataró* (Mataró, 1866), p. 155.

6. A. C. B., Pergamins, sèrie «Diversorum», B 1416.

7. A. C. A., Barcelona, Cartoral del Monestir de Sant Cugat del Vallès, fol. 316, doc. 945; *item.,* fol. 316-V, doc. 947.

8. Josep M. Pellicer i Pagès, Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro (Mataró, 1887), pp. 117, 245, 656.

9. Marià Ribas i Bertran, *El Poblament d'Ilduro* (Barcelona, 1952), pp. 92, 93, 95, 96, 97, 98.

10. A. C. A., C. S. C., fol. 317, doc. 949.

11. A. C. A., C. S. C., fol. 316, doc. 945.

12. A. C. A., C. S. C., fol. 316, doc. 946.

13. A. C. A., C. S. C., fol. 316-V, doc. 947.

14. A. C. B., *Libri Antiquitatum,* II, fol. 170, doc. 517.

15. A. D. B., Registre «Gratiarum», 1513-1519, fol. 218.

16. M. A. H. A. M., Mataró, Dietari de funerària, 1674-1678.

17. A. D. B., Registre «Communio», 1314-1323, fol. 123-v.

18. Autor anònim, «Mataró a trozos», cartas publicadas en l'apèndix 2 «Historia de Cataluña» de Víctor Balaguer (Madrid, 1885), I, pp. 178-218.

19. A. D. B., Visites Pastorals, vol. 82, fol. 388-390.

20. A. D. B., *item.,* vol. 86, fol. 78.

21. M. A. H. A. M., Lligall «Valldeix».
22. M. A. H. A. M., *item.*
23. M. A. H. A. M., *item.*
24. M. A. H. A. M., Plec n.º 28, Arxiu del Rector.
25. Arxiu Antoni Marfá i Serra, Pergamins.
26. A. D. B., Vist. Past., vol. 42, fol. 125.
27. A. D. B., Vist. Past., vol. 42, fol. 227-v.
28. Lluís Ferrer i Clariana, «Las nuevas parroquias de Mataró, Santa Maria de l'Esperança» (periòdic *Mataró,* 15 de abril de 1965).
29. M. A. H. A. M., Dietari de Funerària, anys 1602-1605.
30. A. D. B., Reg. Grat. 1718-1728, fol. 136.
31. A. D. B., Reg. Grat. 1718-1728, fol. 519; Reg. Grat 1734-1740, fol. 470; Reg. Grat. 1755-1760, fol. 92; Reg. Grat. 1756-1760, fol. 449; Reg. Grat. 1782-1788, fol. 187.
32. Lluís Ferrer i Clariana, «Las nuevas parroquias de Mataró, Sant Simó» (periòdic *Mataró*).
33. Arxiu Històric Municipal Mataró, Actes, 1652.
34. A. C. A., Protocols notarials de Mataró, Actes de Consell, any 1465-1546.
35. A. C. A., Prot. Not. Mat., llibre quart de les «determinacions».
36. M. A. H. A. M., Protocols notarial, s. XVII, Jacint Moll.

Bernardino Llorca, S. J., *Historia de la Iglesia,* I (Madrid, 1950).

Ramon d'Abadal, *La pre-Catalunya. Historia del Catalans,* II (Barcelona, 1966).

ABREVIATURES

Arxiu de la Catedral de Barcelona:	A. C. B.
Arxiu de la Corona d'Aragó:	A. C. A.
Arxiu Diocesà de Barcelona:	A. D. B.
Institut Municipal de Història de Barcelona:	I. M. H. B.
Arxiu Històric Municipal de Mataró:	A. H. M. M.
Museu Arxiu Històric Arxiprestal Mataró:	M. A. H. A. M.

COL·LABORADORS

Revisió text català, *Manuel Clariana i Regàs*
Revisió text llatí, *Josefina Font i Bayell*
Planta capella actual, *Marià Ribas i Bertran*
Plomes i portada, *Manuel Subirats y Puell*
Fotografia, *Tomàs Manent i Rodón*
Arxiu gràfic: *Luis Ferrer i Barbosa*

AQUEST LLIBRET, HA QUEDAT ENLLESTIT EL DIA 29 DE NOVEMBRE DEL 1966, FESTA DE SANT CERNÍ, EN ELS TALLERS DE GRAFIQUES MARINA, S. A. DE BARCELONA.